

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 41 (5047) 18 кастрычніка 2019 г.

ISSN 0024-4686

16+

*На хвалях
культуры — класікі
стар. 5*

*Паляванне
на сюжэты
стар. 6-7*

*Кінааспекты
драмы
стар. 15*

У пошуках эксклюзіву

Фота з архіва «Восенскага салона».

Беларускі арт-рынак як з'ява толькі на пачатку свайго развіцця. Штогод змяняецца яго структура і магчымасці, і многія фактары замаруджваюць працэс станаўлення. Тым не менш у краіне пастаянна з'яўляюцца праекты, якія робяць айчыннае мастацтва запатрабаваным. Да іх, безумоўна, адносіцца «Восеньскі салон», які сёлета адзначае 5 гадоў. Ужо сёння ўвечары Палац мастацтваў адчыніць дзверы для гасцей, якія паразважаюць над развіццём беларускага мастацтва і магчымасцямі айчынных аўтараў.

Праект прадставіць творы маладых беларускіх мастакоў, якія працуюць у розных відах і тэхніках выяўленчага мастацтва (жывапіс, графіка, фатаграфія, скульптура, дэкаратыўна-прыкладное мастацтва і інсталяцыя).

У 2019 годзе на ўдзел было пададзена 430 заявак. Для параўнання: колькасць заявак у 2015 годзе склала 288, у 2016 — 311, у 2017 — 320, а у 2018 — 456. Кожны аўтар мог прапанаваць да пяці работ, таму сябры журы разгледзелі некалькі тысяч твораў. Усяго прафесійнае журы адабрала работы 152 аўтараў. Сёлета ўдзел у мерапрыемстве возьме больш за дзесяць галерэй з розных рэгіёнаў Беларусі, напрыклад: Віцебскі цэнтр сучаснага мастацтва і новая гарадская прастора «Кансерва», якая адкрылася ў Брэсце ў верасні.

Сябрамі журы сёлета сталі запрошаныя мастацтвазнаўцы, куратары і дырэктары мастацкіх інстытуцый з Чэхіі, Літвы, Расіі і Украіны. Імёны іх па традыцыі не павядамяюцца.

Дырэктар Палаца мастацтваў, адзін з арганізатараў «Восенскага салона з Белгазпрамбанкам» Аляксандр Зінкевіч падзяліўся канцэпцыяй юбілейнай выстаўкі і адзначыў галоўныя напрамкі, па якіх сёння ідзе функцыянаванне арт-рынку Беларусі.

Працяг на стар. 12 ►

ISSN 0024-4686

9 770024 468001

1 9 0 4 1

акцэнтны тыдня

Свята. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка накіраваў віншаванне работнікам культуры з прафесійным святам, якое адзначалася ў нядзелю. Кіраўнік дзяржавы падкрэсліў, што за шматвекавую гісторыю ў краіне сфарміравана непаўторная і багатая культурная спадчына. «Менавіта яна аб'ядноўвае ўсіх нас, напаяўняе сэрцы любоўю да роднай старажытнай велічнай зямлі», — гаворыцца ў віншаванні. «Беражліва захоўваючы нацыянальныя здабыткі, сёння вы працягваеце напаяўняць айчыннае мастацтва матэрыяльным і духоўным зместам. Кожны з вас робіць вялікі ўнёсак у выхаванне новых пакаленняў беларусаў, якія ганарацца сваёй самабытнасцю, — адзначыў Прэзідэнт. — Дзякуючы вашаму таленту, натхненню, досведу і ведам кожны год скарбніца нацыянальнай культуры ўзбагачаецца выдатнымі прэм'ерамі, цікавымі мастацкімі творами, яркімі перамогамі на міжнародных фестывалях і конкурсах, шэдэўрамі, годнымі нашым часу».

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі павіншаваў суайчынцаў з Днём маці, адраваўшы ім самыя шчырыя пажаданні моцнага здароўя, міру і ўтульнасці ў доме. «Няма на свеце чалавека бліжэйшага і даражэйшага, чым мама. Яе ўсёабдымная любоў ахоўвае нас з маленства, сагравае ў цяжкія хвіліны, дапамагае дабівацца пастаўленых мэт, — гаворыцца ў віншаванні. — Матэрыяльна — вялікае шчасце і велізарная адказнасць. Менавіта з малаком маці мы бяром любоў да свайго краю, сямейныя, культурныя традыцыі, духоўныя каштоўнасці, якія захоўваем і перадаем з пакалення ў пакаленне».

Падзея. Беларускія кнігавыдаўцы бяруць удзел у кніжнай выстаўцы ў Франкфурце-на-Майне. На найбуйнейшым кніжным форуме — навінкі беларускага кнігавыдання: больш за 500 кніжных найменняў рознай тэматыкі. Асабліва ўвага ўдзелена тэме 75-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і Году малой радзімы, паведамліў Міністэрства інфармацыі. На гэтым Беларусі гасцям прапануюць прэзентацыі кніг нямецкіх аўтараў, выдадзеных у нашай краіне. Паводле інфармацыі БелТА, 71-я Франкфурцкая міжнародная кніжная выстаўка-кірмаш, якая пачалася 16 кастрычніка, сабрала аматараў кніг, пісьменнікаў і прафесіяналаў выдавецкай дзейнасці з усяго свету. Ганаровым гасцем у гэтым годзе аб'яўлена Нарвегія. Франкфурцкі кніжны кірмаш лічыцца самым прэстыжным і маштабным міжнародным мерапрыемствам не толькі ў літаратурнай і выдавецкай сферах, але і ў галіне культуры ў цэлым.

Спаборніцтва. Рэгіянальныя адборы на конкурсы XXIX Міжнароднага фестывалю мастацтваў «Славянскі базар у Віцебску» пройдуць у Беларусі з 2 па 13 снежня. Міністэрства культуры сумесна з Цэнтрам культуры «Віцебск» — дырэкцыяй міжнароднага фестывалю мастацтваў «Славянскі базар у Віцебску», аблвыканкамамі, Мінскім гарвыканкамам вядуць падрыхтоўку да адборачных тураў XXIX Міжнароднага конкурсу выканаўцаў эстраднай песні «Віцебск» і XVIII Міжнароднага дзіцячага музычнага конкурсу «Віцебск». Старт рэгіянальных адборачных тураў галоўных конкурсаў форуму будзе дадзены 2 снежня ў Мінску. Наступным эстафету прыме Гомель, затым — Магілёў, Віцебск, Гродна, зноў сталіца, дзе пройдзе адбор Мінскай вобласці, і завяршальным 13 снежня стане аграгарадок Мір Баранавіцкага раёна Брэсцкай вобласці.

Агляд афіцыйных падзей ад **Інесы ПЕТРУСЕВІЧ**

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Дасціпна і ў меру саркастычна

Улітаратурным клубе «Шчырасць» пры сталічнай публічнай бібліятэцы № 22 — новы сезон. Пачаўся ён з імпрэзы «Чароўных слоў чужоўны свет», падчас якой адбылася прэзентацыя кнігі «Няма ліха без добра» кіраўніка клуба старшыні Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Міхася Пазнякава.

Сярод гасцей — сябры творчай суполкі, студэнты і навучэнцы, чытачы кніжніцы, прыхільнікі прыгожага пісьменства. Імпрэза пачалася з мультымедычнай прэзентацыі, якую падрыхтавала супрацоўнік бібліятэкі Раіса Граблюк. Слухачы прайшліся творчым шляхам пісьменніка, даведліся акалічнасці стварэння новай кнігі, выдадзенай у кніжнай серыі гумару і сатыры «Несур'ёзна пра сур'ёзнае», якую з 2014 года выпускае выдавецтва «Чатыры чвэрці».

віншаванне

Паважаны Зіновій Кірылавіч Прыгодзіч! Прыміце самыя сардэчныя віншаванні з нагоды 75-годдзя. За кожным пражытым годам — кранальныя ўспаміны светлых дзён дзяцінства на роднай Піншчыне. Вёска Лышча — дарагі куток малой радзімы. Яна стала вытокаў натхнення, бо менавіта ў гэтыя памятныя часы з'явіліся з-пад пяра пачаткоўца артыкулы ў раённай і абласной газетах. Спрычыніўся і да першай паэмы «Насустрач шчасцю», прысвяціўшы яе праблеме выбару выпускнікамі свайго далейшага шляху.

Час сталення — факультэт журналістыкі БДУ імя Леніна. Далей — творчыя вехі плённай работы ў журналістыцы: літсупрацоўнік, загадчык аддзела газеты «Звязда», галоўны рэдактар «Советской Белоруссии». Праца ў ЦК КПБ: інструктар аддзела культуры, памочнік сакратара ЦК КПБ.

прэзентацыя

Навукова-папулярнае выданне «Беларусь партызанская. Ілюстраваная энцыклапедыя партызанскага руху ў Беларусі ў гады Вялікай Айчыннай вайны» («Беларусь партызанская. Ілюстраваная энцыклапедыя партызанскага руху ў Беларусі ў гады Вялікай Айчыннай вайны»), якое папоўніла серыю «Беларусь памятае. У імя жыцця і міру» выдавецтва «Беларуская энцыклапедыя імя Петруся Броўкі», было прэзентавана ў кніжнай краме «Дом кнігі «Светач»».

Партызанскі рух — гэта ўнікальныя старонкі ў гісторыі нашай краіны, у кожным яе рэгіёне. У выданні прадстаўлена героіка партызанскай барацьбы, паказаны будні і быт партызанскіх атрадаў. Аўтарскія тэксты, архіўныя дакументы, ілюстрацыі, здымкі раскрываюць гісторыю партызанскага руху і распавядаюць,

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ запрашае:

19 кастрычніка — на фестываль «Светлае слова» з удзелам Бажэны Ганушкінай, Аляксандра Плавінскага і Іны Фраловай у Палац культуры г. Вілейкі (10.00).

21 кастрычніка — на пасяджэнне студыі «Малінаўскія галасы» ў дзіцячую бібліятэку № 15 (16.00).

22 кастрычніка — на «Паэтычны аўторак» з удзелам маладых аўтараў у бібліятэку № 7 імя Я. Коласа (16.00).

22 кастрычніка — на канцэрт духоўнай паэзіі і музыкі ў Мастацкую галерэю «Універсітэт культуры» (17.00).

23 кастрычніка — на сустрэчу з Алінай Легастаевай у СШ № 175 (12.00).

23 кастрычніка — на ўрачыстае адкрыццё літаратурнай гасціўні «Пад белымі крыламі» з удзелам Міхася Пазнякава ў СШ № 173 (12.00).

23 кастрычніка — на імпрэзу, прысве-

Гэта ўжо другое гумарыстычна-сатырычнае выданне і сотая кніга аўтара. Раней Міхась Пазнякоў працаваў галоўным рэдактарам часопіса «Вожык», але не забываецца пра вясельныя жанры і цяпер. У кнігу «Няма ліха без добра» ўвайшлі літаратурныя пародыі, байкі, іранізмы, небыліцы, эпітафіі, аднарадкоўкі, эпіграмы, мудраслоўі, гумарэскі, якія прымушаюць не толькі пасмяяцца, але і пра многае задумацца, бо аўтар валодае зайздросным пачуццём гумару, дасціпным і ў меру саркастычным позіркам на многія рэаліі сучаснага жыцця.

Падчас вечарыны гучалі песні ў выкананні кампазітара і спевака Віктара Мяцельскага на вершы Міхася Пазнякава «Сняжынка», «Як зорачка высокая», «Музе» і інш.

Аляксандра КАРЖАНЕЎСКАЯ

Творца, якому падуладна многае

У Дзяржкамдруку Рэспублікі Беларусь займаў пасаду першага намесніка старшыні. Цяпер — дырэктар і галоўны рэдактар унітарнага прадпрыемства «Гаспадыня. Сямейны часопіс».

Да ганаровых званняў «Заслужаны журналіст» Беларускага саюза журналістаў, «Выдатнік друку» далучана і званне «Заслужаны дзеяч культуры».

Ваш унёсак у айчынную літаратуру вельмі істотны. Аўтар двух дзясяткаў літаратурна-мастацкіх і дакументальных публіцыстычных кніг, уладальнік знакавых узнагарод. Кніга «Постаці: сэрца мільёнаў падслухаць біцця» адзначана Нацыянальнай літаратурай прэміяй. Вельмі паважаны творца, якому ў Саюзе пісьменнікаў Беларусі даверана ўзначальваць краязнаўчую секцыю, член праўлення СПБ, член рэвізійнай камісіі Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы.

Няхай і надалей творчы настрой адорыць вас новымі здабыткамі мастацкага слова, а ідэя аповесці «Крылы дужэюць у палёце» будзе сімвалам доўгага жыццёвага шляху.

Па даручэнні Прэзідыума Саюза пісьменнікаў Беларусі М. І. Чаргінец

ПА СТАРОНКАХ ЗМАГАННЯ

як жылі простыя людзі ў гэты складаны перыяд, як была арганізавана дзейнасць партызанскіх лагераў, шпітэляў, школ, майстэрняў, як у палічных умовах не толькі выжывалі, але і змагаліся супраць захопнікаў цэлыя партызанскія зоны, наносзячы страты і шкоду фашыстам.

Як зазначыў загадчык аддзела ваеннай гісторыі Беларусі Інстытута гісторыі НАН Беларусі Аляксей Літвін, пад чыёй рэдакцыяй і стваралася выданне, матэрыялы былі напісаныя з улікам новых звестак і ўнёскаў у гістарычную навуку.

— Уражвае не толькі колькасць партызан і падпольшчыкаў, — падчас прэзентацыі разважаў даследчык, — але і трагедыя беларускага народа, і страты, якія ён панёс...

Каб прыцягнуць увагу моладзі да кнігі, якія распавядаюць пра няпростыя перыяды гісторыі нашай краіны, каб

гэтыя кнігі чыталі цяпер, калі змяняецца само мысленне, ператвараючыся ў кліпавае, у выданнях павінна быць сучаснае візуальнае афармленне і аздабленне. Не толькі размяшчэнне тэксту, але і падбор інфармацыі, фотаздымкаў. Тыя, хто рыхтаваў да друку «Беларусь партызанскую...», зрабілі ўсё, каб гэтую задачу рэалізаваць. Тэма паказана эмацыянальна, ілюстрацыйны матэрыял падабраны ў Беларускай дзяржаўнай архіве кінафотафонадакументаў. Многія здымкі зроблены ваеннымі карэспандэнтамі, якія прайшлі шляхамі вайны: у руках трымалі фотаапарат, а за спінай — зброю. Люстэрцы ўражваюць...

Выданне прызначана не толькі гісторыкам, настаўнікам, музейным супрацоўнікам, яно разлічана на ўсіх, хто цікавіцца айчынай гісторыяй.

Яна БУДОВІЧ

чаную Сяргею Ясеніну, у Цэнтральную гарадскую бібліятэку імя Я. Купалы (17.30).

24 кастрычніка — на сустрэчу Алінай і Іванам Цвірко ў літаратурны клуб «Шчырасць» пры бібліятэцы № 22 (16.00).

24 кастрычніка — на юбілейны вечар паэта-песенніка Фёдара Баравога ў вялікую залу Нацыянальнай бібліятэцы Рэспублікі Беларусь (18.00).

Брэсцкае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

20 кастрычніка — на сустрэчу з членамі аддзялення ў Камянецкую цэнтральную раённую бібліятэку імя У. Ігнаціўскага (13.00).

19 кастрычніка — на заняткі літаратурнага гуртка «Жарынка» з удзелам Настасі Нарэйкі ў рэдакцыю райгазеты «Навіны Камянецчыны» (12.00).

Віцебскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

24 кастрычніка — на святкаванне 90-годдзя Віцебскай абласной бібліятэкі

імя У. І. Леніна з удзелам Тамары Красновай-Гусачэнкі ў Віцебскі абласны палац дзяцей і моладзі (15.00).

Гродзенскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

19 кастрычніка — на заняткі школы маленькага рэпарцёра з удзелам Ліны Багданавай у СШ № 12 г. Гродна (11.00).

25 кастрычніка — на краязнаўчыя чытанні «Мінулае і сучаснасць Карэліцкага краю» з удзелам Святланы Кошур у Карэліцкую раённую бібліятэку (11.00).

Магілёўскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

22 кастрычніка — на пасяджэнне літаратурнай гасціўні «Магія слова» ў Магілёўскую абласную бібліятэку імя У. І. Леніна (17.30).

24 кастрычніка — на сустрэчу «#Настроение осень» з Вольгай Бяловай у МДУ імя А. А. Куляшова (ауд. 353) (16.00).

сумоё

Брэсцкі адрас Аляксандра Пушкіна

Падзеяй мінулага тыдня стала адкрыццё помніка класіку рускай літаратуры Аляксандру Сяргеевічу Пушкіну ў Брэсце. Праект рэалізаваны па даручэнні кіраўнікоў дзвюх дзяржаў — Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Аляксандра Лукашэнкі і Прэзідэнта Расійскай Федэрацыі Уладзіміра Пуціна.

Урачыстасці, экскурсіі з гэтай нагоды прайшлі ў Брэсцкім дзяржаўным універсітэце імя А. С. Пушкіна, у мемарыяльным музейным комплексе «Брэсцкая крэпасць-герой» і літаральна ва ўсім горадзе. Гэта было відаць і па колькасці гасцей з Расіі, і па вялікай грамадзе журналістаў, якія сабраліся ў горадзе над Бугам, каб надаць падзеі шырокае інфармацыйнае гучанне.

Помнік Аляксандру Пушкіну — падарунак гораду, Брэсцкаму універсітэту ад імя Расійскага ваенна-гістарычнага таварыства, якое ўзначальвае міністр культуры Расійскай Федэрацыі, пісьменнік, грамадскі дзеяч Уладзімір Мядзінскі. Чаму менавіта ў Брэсце ўсталяваны помнік, у якім аўтар здолеў увасобіць і гістарычнае аблічча паэта, і падысці да вырашэння тэмы па-сучаснаму?

Магчыма, прычынай стала тое, што побач з пляцоўкай — універсітэт, які носіць імя паэта. Магчыма, паўплывала і тое, што ў Брэсце і ў сённяшнім гістарычным адрэку суверэннай гісторыі Беларусі вельмі моцныя традыцыі ўшанавання рускай культуры. Не будзем займацца высьвятленнем загадак — не гэта галоўнае. Помнік ужо ўсталяваны, ён зойме сваё месца ў гісторыка-мастацкай тапанімістыцы Брэста і з часам будзе сведчыць пра добрае знаёмства розных пакаленняў грамадзян Беларусі, Расіі і іншых краін свету з класікам, з рускай паэзіяй, сведчыць пра добрае, пашанотнае стаўленне да рускай культуры, рускай літаратуры.

На адкрыцці помніка пра еднасць беларускай і рускай культуры у суладдзі з імем Аляксандра Пушкіна шмат гаварылі ўсе выступоўцы. Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Расійскай Федэрацыі ў Рэспубліцы Беларусь Дзмітрый Мезенцаў называў імёны беларускіх паэтаў, якія так ці інакш звязаны з геніем рускай паэзіі, згадваў пра перакладчыцкія клопаты ў дачыненні да Аляксандра Сяргеевіча народнага паэта Беларусі Якуба Коласа. Называў Янку Купалу, нават беларускіх пісьменнікаў XIX стагоддзя.

Старшыня Брэсцкага аблвыканкама Анатоль Ліс таксама звярнуў увагу на тэму повязяў літаратур і культур, згадаў, што і праз стагоддзі доўжыцца блізкасць такіх класікаў, як Адам Міцкевіч, Аляксандр Пушкін, якія былі добра знаёмыя. Дарэчы, ужо на сустрэчы дыпламатаў, гасцей урачыстасця адкрыцця помніка ў Брэсцкім дзяржаўным універсітэце Анатоль Васільевіч падкрэсліў прыгажосць беларускай мовы, яе яркае зіхаценне, мілагучнасць сярод моў-зорак славянскіх народаў. Сказаў і пра тое, што такога меркавання прытрымліваўся і класік польскай паэзіі Адам Міцкевіч, які таксама нарадзіўся на беларускай зямлі. Дарэчы, помнік А. С. Пушкіну размешчаны ў скверы, які будзе насіць імя паэта. Побач ідзе вуліца Адама Міцкевіча. Сышліся, атрымліваецца, два таленты, якім у свеце зусім не цесна. Сышліся дзве вялікія нацыянальныя культуры на старажытнай берасцейскай зямлі. Культуры, якія належаць усяму свету. І Беларусі і беларусам таксама.

На адкрыцці помніка выступілі і намеснік міністра культуры Расійскай Федэрацыі Мікалай Аўсіенка, які перадаў вітальнае

З сайта НТВ

слова ад Уладзіміра Мядзінскага. Сваімі развагамі пра тое, як нараджаўся помнік, падзяліўся і расійскі скульптар Віталь Шанаў — аўтар работы. На адкрыцці выступілі і расійскі скульптар Дар'я Успенская, якая парадавалася, што сустраца з новым вобразам рускага класіка прыйшоў шмат моладзі. Яна гаварыла пра вечнасць пушкінскай паэзіі, пра тое, наколькі актуальнымі падаюцца яго творы і цяпер. І Дар'я Успенская, і рэктар Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А. С. Пушкіна, доктар педагагічных навук, прафесар Ганна Сендэр гаварылі пра тое, што помнік проста абавязаны стаць месцам сустрэчы маладых людзей, месцам правядзення паэтычных і мастацкіх фестываляў. Сярод гасцей урачыстасцяў, якія выступілі з вітальнымі словамі да грамадскасці, былі рускі прэзаіт, тэлежурналіст Сяргей Шаргуноў, акадэмік-сакратар АДДзялення грамадскіх навук Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, доктар гістарычных навук Аляксандр Каваленя.

...Брэст пабагацеў яшчэ на адно памятнае месца. Відавочна, што тым самым працягнулася і святкаванне 1000-годдзя старажытнага горада. Ды і сам помнік з'яўляецца падарункам Расійскага ваенна-гістарычнага таварыства гораду над Бугам з нагоды гэтай даты. І зроблены падарунак у 2019 годзе, калі ідзе святкаванне 220-годдзя з дня нараджэння Аляксандра Сяргеевіча Пушкіна. Адным словам, падзеі судакранальных звышдастаткова. Засталося ўзнавіць повязь вялікага паэта, класіка з беларускай культурай, беларускай літаратурай. Аляксандр Сяргеевіч праяжджаў праз Беларусь. У Беларусі ў розныя часіны жылі яго нашчадкі, блізкія родзічы. У Навагрудку, на Гродзеншчыне, пахаваны ўнук паэта. У дзясятках беларускіх паселішчаў ёсць вуліцы, якія носяць імя А. С. Пушкіна. Яго імя названа Мінская абласная бібліятэка, заснаваная яшчэ ў дарэвалюцыйны час. Ужо болей чым стагоддзе творы А. С. Пушкіна перакладаюцца на беларускую мову. Сярод перакладчыкаў — Якуб Колас, Максім Багдановіч, Янка Купала, Кузьма Чорны, Кандрат Крапіва, Аркадзь Куляшоў, Алесь Вечар, Рыгор Барадулін, Максім Танк, Юрка Гаўрук, Мікола Хведаровіч...

Усяго ў Беларусі на беларускай і рускай мовах выйшла больш чым 100 кніг А. С. Пушкіна. Нашы тэатры неаднойчы ставілі п'есы на творах рускага класіка. Творчасць паэта, яго жыццё — прастора ўвагі і беларускіх мастакоў, кніжных графікаў. А колькі кніг, артыкулаў пра А. С. Пушкіна напісалі беларускія літаратуразнаўцы! Доктар філалагічных навук Міхась Тычына адну са сваіх кніг так і назваў — «Аляксандр Пушкін і Якуб Колас».

І ў Брэсце літаратары, мастакі, вучоныя ў суладдзі з пушкінскай тэмай. Варта хаця б успомніць працу доктара філалагічных навук берасцейскага прафесара Ціхана Лікумовіча «Нашчадкі А. С. Пушкіна ў Беларусі» (цяпер вучоны і пісьменнік жыве ў ЗША).

Няма сумненняў, што следам за ўсталяваннем помніка класіку рускай літаратуры ў горадзе над Бугам варта арганізаваць турыстычна-краязнаўчы маршрут «Адрасы рускай літаратуры ў Брэсце». Гэта паспрыяла б і згадка пра іншых знакамітых пісьменнікаў, якія так ці іначай звязаны з Брэстам: размова пра Аляксандра Грыбаедава, Хведара Рашэтнікава, Канстанціна Зноску, Сяргея Смірнова, Аляксандра Твардоўскага, Барыса Васільева, Андрэя Вазнясенскага, Льва Ашаніна, Якава Хелемскага...

Мікола РАЎНАПОЛЬСКИ

19 кастрычніка 45 гадоў спаўняецца Марыі Кобец, паэтэсе.

19 кастрычніка — 110 гадоў з дня нараджэння Міхаіла Блісцінава (1909—1982), прэзаіта, паэта, перакладчыка, рэдактара, кінадраматурга.

19 кастрычніка 50-годдзе святкуе Галіна Адамовіч, рэжысёр дакументальнага кіно.

20 кастрычніка 80-гадовы юбілей адзначае Уладзімір Харланцьеў, пісьменнік.

20 кастрычніка — 115 гадоў з дня нараджэння Канстанціна Завішы (1904—1984), мастака.

21 кастрычніка — 125 гадоў з дня нараджэння Яўхіма Мініна (1894—1937), графіка.

21 кастрычніка 75 гадоў спаўняецца Станіславу Смірнову, кінааператару.

22 кастрычніка — 70 гадоў з дня нараджэння Ірыны Токаравай (1949—2006), мовазнаўцы.

23 кастрычніка — 95 гадоў з дня нараджэння Івана Лепешава (1924—2014), мовазнаўцы.

24 кастрычніка 40-годдзе святкуе Маргарыта Прохар, прэзаіт.

24 кастрычніка 75-гадовы юбілей адзначае Аляксандр Смолік, культуролаг, гісторык.

24 кастрычніка 70 гадоў спаўняецца Марыі Ісаёнак, мастаку.

25 кастрычніка — 155 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Грачанінава

(1864—1956), кампазітара, які займаўся апрацоўкай беларускіх народных песень.

25 кастрычніка — 90 гадоў з дня нараджэння Міколы Гроднева, прэзаіта, журналіста.

25 кастрычніка — 90 гадоў з дня нараджэння Кузьмы Хромчанкі (1929—2009), літаратуразнаўцы, крытыка.

25 кастрычніка — 85 гадоў з дня нараджэння Карласа Шэрмана (1934—2005), перакладчыка, паэта, крытыка.

25 кастрычніка 80-годдзе святкуе Яўген Штоп, заслужаны работнік культуры Рэспублікі Беларусь.

ЛЮСТЭРКА ТЫДНЯ

Старадаўнія замкі і комплексы турыстаў, як і альпійскія горы ў аўстрыйскім Ціролі, адзначыла пасол Аўстрыі ў Беларусі Алаізія Вергетэр на прэзентацыі турыстычнага патэнцыялу Ціроля. Паводле інфармацыі БелТА, дыпламат паспела наведаць многія з вядомых у Беларусі турыстычных комплексаў, замкаў і ўбачаным уражана. «Жыхары нашых краін падобныя тым, што выказваюць вялікую цікавасць да спорту, турызму, культуры», — заўважыла спадарыня пасол. Яна падкрэсліла, што стратэгія развіцця турызму ў Ціролі заснавана на прынцыпах (гісторыя, звычай, спорт), якія могуць служыць залогам паспяховага развіцця турыстычнай галіны і ў Беларусі. Аўстрыйскім поглядом на развіццё турызму падзяліўся на прэзентацыі прадстаўнік Савета па турызме Ціроля і эксперт Флорыян Кар, які прыехаў у Мінск азнаёміцца з беларускім турыстычным рынкам і падзяліцца досведам.

На фестывалі казахстанскага кіно ў Мінску, які пачынаецца сёння і будзе доўжыцца тры дні, прадставіць сем карцін на рускай мове, паведзілі ў Пасольстве Казахстана ў Беларусі. Падчас кінафоруму пакажуць сем работ казахстанскіх кінамастаграфістаў у розных жанрах на рускай мове. Фестываль адкрываецца карцінай «Амрэ», якая расказа пра яркае, але кароткае жыццё казахскага самародка — драматычнага тэнара Амрэ Кашаўбаева, адзначылі ў пасольстве. Для юных глядачоў падрыхтавалі мультфільм «Музбалак», што ў перакладзе азначае «малады беркут». Акрамя таго, падчас кінафестывалю будуць праведзены майстар-класы і віктарыны пра казахскую культуру і побыт. Уваход на ўсе сеансы свабодны.

Выстаўка вырабаў дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва Кітая і Японіі XVIII—XX стагоддзяў адкрылася ў музеі гісторыі горада Гомеля. У экспазіцыі — унікальныя вырабы дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. Наведвальнікі могуць убачыць фарфор эпохі дынастыі Цын, рэльефныя вазы Сацума з яркім роспісам і пазалотай, жанравы і партрэтны жывапіс, роспіс па шоўку, вышыўку, разьбу па косці, дрэве і многае іншае. Уладальнікі калекцыі Алена і Дзмітрый Міхеевкі на працягу многіх гадоў збіралі экспанаты ў розных кутках Францыі і іншых краінах Еўропы. У калекцыі — больш за 100 антыкварных і вінтажных экзэмпляраў. Пабываць у дзіўным свеце старадаўніх азіяцкіх прадметаў у музеі гісторыі горада Гомеля можна да канца лістапада.

Урачыстая ўстаноўка мемарыяльнай дошкі акцёру і рэжысёру Аляксею Баталаву на фасадзе Дома на набярэжнай адбылася ў аўторак, перадае РІА «Новости». На мемарыяльнай дошцы — сілуэт чалавека за сталом, нагрудны знак народнага артыста СССР, журавы, якія ляцяць, — як пазнака яго галоўнага фільма. Ідэя кампазіцыі належыць дацэнт артыста Марыі Баталавай. Дарэчы, сёлета яна ўдзельнічае ў конкурсе прэміі «На Благо Мира» ў намінацыі «Мастацкая літаратура». «Сёння ў самім цэнтры Масквы адкрываецца мемарыяльная дошка ў гонар вялікага рускага акцёра. Увасоблены ім выявы сталі роднымі для мільёнаў нашых суайчыннікаў, атрымалі самыя высокія адзнакі на радзіме і заваявалі прэстыжныя ўзнагароды за мяжой», — сказана ў вітальным слове міністра культуры Расіі Уладзіміра Мядзінскага.

Агляд цікавінак ад Іны ЛАЗАРАВАЙ

Калектыў Гродзенскага абласнога Кадзьялення СПБ выказвае шчырыя спачуванні прэзаіту Ніне Рыбік у сувязі з напаткаўшым яе горам — смерцю БАЦЬКІ.

Заўжды актуальна!

«Культура» пачынае новы сезон

На гэтых хвалях можна слухаць канцэрты акадэмічнай музыкі і оперу, дыскусіі пра культуру з удзелам вядомых дзеячаў мастацтва і творы знаных пісьменнікаў (нярэдка яны самі іх і чытаюць), дзіцячыя праграмы і цікавосткі адносна правільнасці маўлення — шырокая тэматычная разнастайнасць заўжды прываблівае аўдыторыю... Нядаўна канал «Культура» Белтэлерадыёкампаніі, супрацоўнікі якога шчыруюць на ніве папулярызаваных беларускага слова і мастацтва, распачаў новы сезон. Якія змены адбудуцца ў праграмах? Што чакае слухачоў? Мы даведаліся пра гэта з гутаркі з дырэктарам канала «Культура» Уладзімірам Трапяном і намеснікам дырэктара Навумам Гальпяровічам.

ПРА ЛІТАРАТУРУ

Так, акцэнт у гэтым сезоне будзе зроблены менавіта на літаратуру! Колькасць літаратурных праектаў павялічваецца. Гэта і публіцыстычныя праграмы, і мастацкія.

Гісторыя Беларускага радыё звязана з літаратурай, мастацтвам. У фондах Белтэлерадыёкампаніі захаваліся запісы голасу Купалы, калі ён выступаў у эфіры. Многія пісьменнікі працавалі на радыё: Сяргей Грахоўскі, Уладзімір Юрэвіч (амаль да апошніх дзён вёў праграму «Жывое слова»), а таксама сучасныя творцы, напрыклад, Казімір Камейша, Генадзь Пашкоў, якія былі супрацоўнікамі літаратурна-драматычнай рэдакцыі Беларускага радыё. Ёсць літаратары і сярод сучасных супрацоўнікаў установы.

Адна з праграм пра літаратуру, «Кнігалюбу», якая будзе запісвацца сумесна з выдавецтвам «Мастацкая літаратура», раскажа пра выдавецтва і аўтараў. У межах праекта прадугледжаны агляды новых кніг, сустрэчы з творцамі, рэдактарамі, мастакамі. То-бок на хвалях «Культуры» будзе ўся выдавецкая кухня. З Алесем Бадаком дыялог таксама будзе пра тое, чым жыве літаратура сёння. Іншыя выдавецтвы будуць прадстаўлены ў праграме пад назвай «Запрашаем у кнігарню»: плануецца расповеды і пра навінкі літаратуры, і ўвогуле пра тое, што ёсць у кнігарнях: пройдуць сустрэчы з крытыкамі, аўтарамі, работнікамі кнігагандлю, прадстаўнікамі выдавецтваў, у тым ліку прыватных.

У студыі — акцёр і рэжысёр Беларускага радыё Алег Вінярскі.

Не менш шырока плануецца прадставіць паэзію: і ў запісах у выкананні артыстаў, і сучасных аўтараў у іх уласным выкананні (праграма «Паэзія XXI стагоддзя»). Перад чытаннем вершаў для знаёмства з тым ці іншым творцам будзе агучвацца невялікае інтэрв'ю ці іншая інфармацыя пра аўтара.

Некаторыя праекты існуюць у эфіры даўно: гэта «Радыёбібліятэка» і «Літаратурная анталогія», дзе прафесійныя артысты чытаюць творы нашых класікаў. Да новых пакаленняў вяртаюцца на працоўкі, якія ёсць у фондах. Раней першы з гэтых праектаў называўся «Бестселер», сучасная ж назва пашырае межы выкарыстання фондавых запісаў. Гэтымі днямі ў эфіры гучыць твор Адама Міцкевіча ў перакладзе Язэпа Семіяна «Пан Тадэвуш, альбо Апошні наезд на Літве» ў выкананні заслужанага артыста Рэспублікі Беларусь Ільві Кургана —

Вядучая праграмы «Дыялогі пра культуру» Людміла Саянкова, генеральны дырэктар кінастудыі «Беларусьфільм» Уладзімір Карачэўскі, гукарэжысёр Аляксандр Барановіч.

гэта яшчэ і даніна памяці выдатнаму дыктару, залатому голасу Беларусі.

Як праект выхаднага дня запланаваны «Літаратурныя гісторыі» — новая праграма, якая будзе знаёміць з малымі формамі нашай літаратуры, завершанымі апавяданнямі, разлічанымі для чытання на паўгадзіны. Чытаць будуць акцёры і Беларускага радыё, і мінскіх тэатраў.

Канал «Культура» — гэта і ўзор сучаснай беларускай мовы. Рубрыка «Гаворым па-беларуску» — хвіліны правільнага маўлення — гучыць у эфіры штодзённа.

ДА 100-ГОДДЗЯ КУПАЛАЎСКАГА ТЭАТРА

У гэтым вяшчальным сезоне ў сетцы з'явіўся праект пад назвай «Радыётэатр. Лепшае». Пачынаецца ён з трансляцый, зробленых сумесна з Купалаўскім тэатрам. Гэта так званы рэтрансляцыйны радыётэатр, калі Беларускае радыё адмыслова запісвала пастаноўкі Купалаўскага тэатра. У храналагічнай паслядоўнасці будуць выходзіць у эфір праекты з фондаў Белтэлерадыёкампаніі, запісаных галасамі акцёраў галоўнай драматычнай сцэны нашай краіны.

— Гэта наш падарунак Купалаўскаму тэатру, — упэўнены Навум Гальпяровіч. — Думаецца, слухачам таксама будзе цікава даведацца, як тэатр развіваўся, пачуць галасы акцёраў, якія сталі сапраўднымі карыфэямі прафесійнай драматычнай сцэны, наноў перажыць адчуванні, што зазналі яны, калі прыходзілі на тыя пастаноўкі ў тэатр, успомніць свае дзяцінства, юнацтва...

Адпаведна і для юных слухачоў будуць транслявацца запісы дзіцячых спектакляў — лепшых, якія ўжо ўвайшлі ў гісторыю Купалаўскага тэатра.

На хвалях радыё адноўлены радыётэатр: на канале «Культура» будуць радыёпастаноўкі, якія спецыяльна плануецца ў радыёным фармаце, прычым сучасным! Некалькі гадоў таму быў запісаны першы дзіцячы радыёспектакль «Падарожжа ў краіну мурашоў» па п'есе Таццяны Мушынскай. Потым — спектакль «Танец з рапірай» — праводзіўся конкурс радыёп'ес, актывізаваў творчасць прафесійных драматургаў і аматараў, каб вызначыць найлепшы. Паставілі п'есу ў мінулым годзе.

— Мы зразумелі, што слухачы патрабуюць новых спектакляў сучаснай мовай, сучаснымі хуткасцямі моўнай падачы, з сучасным прачытаннем, але з тымі традыцыямі, якія былі закладзены ў мінулыя дзесяцігоддзі. Сёлета мы стварылі радыёспектакль, прысвечаны 80-годдзю з дня нараджэння купалаўца Валерыя Раеўскага па п'есе Аляксея Дударова «Чорная панна Нясвіжа», дакладней, перанеслі гэты спектакль у радыёныя, аўдыяльныя ўмовы. Пастаноўка прымушае па-іншаму зірнуць на вечныя каштоўнасці — тыя, што спавядае канал «Культура»: каханне, узаемапавага, унутраная моц чалавека і яго нязломнасць, давер паміж людзьмі і вернасць, якая павінна праходзіць ад першых да апошніх дзён існавання чалавека, — падзяліўся ўражаннемі Уладзімір Трапянок.

ДЛЯ МЕЛАМАНАЎ

Тым, хто любіць сур'езную музыку, прыйдзеца даспадобы зацверджань да канца года план перадач: у ім — па велічэнне часу арыгінальнага музычнага вяшчання сумесна з сімфанічным аркестрам Белтэлерадыёкампаніі. Справа ў тым, што канал «Культура» як структурная адзінка Белтэлерадыёкампаніі ўваходзіць у склад Еўрапейскага вяшчальнага саюза (ЕВС). А сёлета актывізавалася супрацоўніцтва з ЕВС па трансляцыі еўрапейскіх канцэртаў у нашым эфіры — і мы бяром запісы твораў з абменнага фонду ЕВС. Задача айчыннага радыё — не толькі ўзяць, але і пакласці туды — таму і актывізуецца супрацоўніцтва з сімфанічным аркестрам. Беларускаю музыку больш будуць слухаць у Еўропе. Пачалі сезон з прэм'еры Аляксандра Літвіноўскага, з твора «Мюнхгаўзен-шоу» — ён быў напісаны спецыяльна для сімфанічнага аркестра Белтэлерадыёкампаніі. Цяпер, акрамя фондаў Белтэлерадыёкампаніі, прэм'ера стане і набыткам абменнага фонду ЕВС.

ІНТЭРАКТЫЎ

На адваротнай сувязі са слухачамі сёлета вырашылі зрабіць акцэнт. Інтэрактыў з аўдыторыяй праз СМС-сувязь уводзіцца ледзь не ў кожнай публіцыстычнай праграме! Ёсць праграма з інтэрактывам і іншага плана. Так, на перадачу «Сустрэча пад вечар» запрашаюцца творчыя асобы Беларусі, і гаворка вядзецца пра актуальныя падзеі альбо з нагоды цікавых праектаў.

ДОЎГАЖЫХАРЫ

Цікава, што ў сетцы Белтэлерадыёкампаніі захаваліся адны з галоўных публіцыстычна-культуралагічных праектаў, якія выходзяць ледзь не з першых дзён існавання канала «Культура»! Такі праект-доўгажыхар — перадача «Дыялогі пра культуру». Змяніўся склад людзей, якія задзейнічаны ў стварэнні гэтай перадачы, — да каманды далучылася кіназнаўца, кандыдат філалагічных навук Людміла Саянкова. Важным культуралагічным праектам з'яўляецца і праграма «Культурныя скрыжаванні» — яна існуе некалькі сезонаў. Сюды запрасілі таксама двух новых людзей: спевака Віктара Скарабгатава і кандыдата мастацтвазнаўства Таццяну Бабіч. Такім чынам, канал «Культура» прыцягвае да сябе не толькі аўдыторыю, але і творчых асоб. Тут працуюць і кампазітары, і паэты, і літаратуразнаўцы.

ЮБЛЕЙ!

Да 95-годдзя Беларускага радыё, якое адсвяткуюць у наступным лістападзе, канал «Культура» прымеркаваў спецыяльны праект, які запланавана ладзіць па-за межамі Дома радыё: пляцоўкай будзе адзін з філіялаў гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь. Там пройдуць сустрэчы з тымі слухачамі, хто захоча бліжэй пазнаёміцца з радыёнай кухняй — супрацоўнікі раскрываюць сакрэты і некаторыя асаблівасці развіцця літаратурна-драматычнага вяшчання...

— Будзем даваць ілюстрацыі спектакляў, літаратурных чытанняў малых форм і паралельна раскажам, якім чынам у гэты час адбывалася станаўленне літаратурнага сегмента на Беларускім радыё. Гэты праект працягнецца год. Сустрэчы будуць запісвацца, будзе іх трансляцыя ў эфіры. Завершыцца ён да 15 лістапада наступнага года, на 95-годдзе радыё, — распавёў Уладзімір Трапянок.

ВЯЛІКАЯ СЯМ'Я — АДНА МЭТА

Ужо другі месяц у эфіры з'яўляецца радыёверсія праграмы «Суразмоўцы», што выходзіць на тэлебачанні. Сумесна з каналам тэлебачання «Беларусь — 3» канал радыёвяшчання пашырае прастору беларускай культуры і літаратуры.

Важны момант супрацоўніцтва — запіс канцэртаў для радыёэфіру. Канал «Беларусь — 3» вядзе запісы з канцэртных пляцовак і тэатраў. Паралельна падпісваюцца дамовы на запіс канцэртаў для радыёэфіру.

— Беларускае радыё, нягледзячы на тое, што ў яго структуры 5 каналаў — гэта адна вялікая сям'я, што займаецца адной важнай справай: знаёміць з жыццём краіны, а на канале «Культура» — з культурным жыццём Беларусі і свету, — падзяліўся Навум Гальпяровіч.

Запісала Яна БУДОВІЧ, фота аўтараў

Мастацтва як нечаканасць

«Светлае слова» Вілейшчыны: ствараць і чытаць

Раённы літаратурна-музычны фестываль «Светлае слова» другі раз аб'яднаў аматараў беларускай літаратуры. Свята прымеркавана да Года малой радзімы ў Рэспубліцы Беларусь, да 75-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, а таксама да юбілейных дат — Васіля Быкава, Міхася Лынькова, Аркадзя Куляшова, Алеся Савіцкага, Паўлюка Труса, Івана Сяркова, Еўдакіі Лось. Да таго ж сёлета 105 гадоў з дня нараджэння вілейскай паэтэсы Ганны Новік. Увогуле, свята складаецца з тыдня кнігі, беларускага слова і краязнаўства; тыдня кнігі, музыкі, тэатра і кіно; тыдня друкаванага і радыёслова, а таксама моўнай культуры. Закрывацца будзе днём беларускага слова.

Прамовіўшы, зразумець

Адна з мэт фестывалю — раскрыццё новых талентаў у жанры мастацкага слова і музыкальнага мастацтва. Так, па выніках свята-конкурсу «Мастацкае слова» сярод чытальнікаў, калектываў мастацкага чытання ўручаецца галоўны прыз фестывалю — Гран-пры ў намінацыі «Мастацкае чытанне», узнагароды за першае і другое месцы, а таксама прызы ў намінацыях, сярод якіх «Светлая Лампадка» (за папулярнасцю духоўнага слова), «Літаратурная спадчына Вілейшчыны», «Свято малой радзімы», «Паклон беларускаму Слову!», «Па слядах Першай сусветнай вайны» (да 105-годдзя пачатку Першай сусветнай вайны), «Пакланіся матулі» і інш. Сёлета ахвотных было шмат: 45 удзельнікаў! Лічба вельмі значная ў параўнанні з першым фестывалем.

Старшыня журы — заснавальніца і рэжысёр узорнага тэатра «Ялінка», адна з заснавальнікаў дабрачыннага фонду «Крокі» і музея памяці ахвяр Першай

сёлета дзеці і моладзь узяліся не толькі за творы сучасных паэтаў, але і за вельмі сур'ёзную па змесце класіку. Вучні розных класаў прадставілі літаратурна-музычную кампазіцыю «Мы родам з вайны» па творах Уладзіміра Карызны, Анатоля Грачанікава, Анатоля Астрэйкі, Еўдакіі Лось і Паўлюка Пранузы, якую журы ацаніла як адну з наймацнейшых. Чытальнікі прадстаўлялі розныя навучальныя ўстановы раёна, у тым ліку Цэнтр эстэтычнага выхавання, але большасць аб'яднала імкненне не наўпрост прадэкламаваць твор, але паказаць асабістыя артыстычныя магчымасці — праз слова, музыку, вобраз.

Бібліятэчная восень

Пачатак восені ўвогуле стаў для Беларусі часам, які ў многім звязаны з кнігай. Адзначаўся Дзень беларускага пісьменства, Дзень ведаў, Дзень бібліятэк. Кніжніцы гасцінна адчынілі свае дзверы. Мноства мерапрыемстваў фестывалю «Светлае слова» прайшло на бібліятэчных пляцоўках. Так, калі ўваходзіш у Бі-

сустрэч фармат «пытанне — адказ» дазволіў пісьменніцы расказаць не толькі пра сябе, але і пра стаўленне да падзей сучаснасці.

Падчас свята былі прэзентаваныя кнігі. Чытачы Вілейшчыны заўсёды маюць магчымасць знаёміцца з новымі творами аўтараў, лёс якіх звязаны з радзімай. Дарэчы, зараз бібліятэчная дзейнасць у гэтым кірунку аб'яданана ў праекце «Чытаем кнігі мясцовых аўтараў». Так, у чытальнай зале Вілейскай цэнтральнай бібліятэкі адбылася прэзентацыя кнігі Сяргея Мароза. Аўтар пайшоў з жыцця ў 2014 годзе, але пакінуў пасля сябе некалькі сшыткаў з чарнавымі запісамі вершаў. Члены літаратурнай гасцёўні «Дамінанта душы» сабралі творы ў кнігу «Вяртанне да сябе».

Лепш забыцца пра аўтара...

Сярод цікавых сустрэч, якія адбыліся ў межах фестывалю, — гутарка на інтэрактыўнай пляцоўцы «Чалавек і слова», якую распачала кіраўнік народнага клуба кампазітараў і паэтаў «Жывіца» Мінскага абласнога цэнтра народнай творчасці Ірына Карнаухава:

— У клубе «Жывіца» ўвесь час з'яўляюцца новыя асобы, але мы не забываем пра тых, хто быў каля вытокаў. Гэта людзі ўжо сталага ўзросту, часам яны не маюць магчымасці наведаць нас, але мы падтрымліваем сувязь: яны дасылаюць вершы, і мы традыцыйна ўключаем іх у зборнікі. У нашым клубе 26 членаў Саюза пісьменнікаў Беларусі, 5 членаў Літаратурнага саюза «Полоцкая ветвь», 15 членаў Беларускага саюза музычных дзеячаў. Дарэчы, 20 кастрычніка на базе Мінскай абласной бібліятэкі імя А. С. Пушкіна мы будзем даваць справаздачны канцэрт. Штогод ён разнапланавы.

У Ірыны Карнаухавай ёсць некалькі сумесных зборнікаў з Марынай Шапавалавай (шмат твораў пра паэтычнае слова, пра стан паэзіі ўвогуле), выйшаў паэтычны трыялог «Заблытаўся сярод навін...», да якога спрычыніўся і пісьменнік Юрась Нераток. Чарговы сумесны праект «Фарбамі слоў», прысвечаны Ван Гогу, адбыўся пры ўдзеле пісьменніцы Бажэны Мацюк. Сёлета ў выдавецтве «Чатыры чвэрці» выйшла кніга І. Карнаухавай «Азбука дабрыві».

Падчас размовы прадстаўнікі Выдавецкага дома «Звязда» расказалі аб працы ў літаратурна-мастацкіх выданнях. Галоўны рэдактар «Нёмана», пісьменніца, паэтэса Юлія Алейчанка, распавядаючы пра часопіс, адзначыла:

— Кожная вокладка «Нёмана» цікавая і, напэўна, распавядае пра нешта сімвалічнае. Такім чынам мы папулярным сучаснае беларускае мастацтва. Напрыклад, на вокладцы апошняга, вераснёвага, нумара змешчана праца Вольгі Угрыновіч, цікавага беларускага мастака, кераміста, мастацкі дом якой у Мінску наведваюць жыхары і госці сталіцы. Такім чынам, імкнёмся паяднаць розныя віды мастацтва. У пэўным сэнсе наш часопіс выступае рэкламай беларускай літаратуры і за межамі Беларусі, бо водкуг прыходзяць ад падпісчыкаў з Расіі і Казахстана. Плануецца цыкл гутарак з беларускімі музыкамі, з тэатральнымі крытыкамі, акцёрамі, каб ўводзіць чытача ў шырокі культурны кантэкст.

Яшчэ з савецкіх часоў традыцыйна вялікі блок — літаратурныя пераклады, узровень якіх даволі высокі: у часопісе працуе сталае кола аўтараў, якія перакладаюць менавіта з мовы арыгіналаў: англійскай, французскай, нямецкай, польскай.

Пісьменніца і перакладчык Бажэна Мацюк (Ганушкіна) як адказны сакратар часопіса «Польмя» распавяла пра гэтае

Вучаніца СШ № 5 г. Вілейкі Вікторыя Шабуня чытае верш Петруся Броўкі «Калі ласка».

найстарэйшае беларускае літаратурна-мастацкае выданне, якое выходзіць з 1922 года. На некаторы час яно змяняла назву, але, тым не менш, засталася тым «Польмам», якое расказвае менавіта пра беларускамоўную літаратуру. Між тым, публікуюцца пераклады з арыгіналаў з грузінскай, польскай, украінскай, чэшскай, англійскай, балгарскай, славацкай, нямецкай і іншых моў.

— На нашых старонках «гучаць» і галасы маладых аўтараў: сёлета мы адзін нумар прысвядзілі сеціратуры, — расказала Бажэна Мацюк.

«Польмя» — гэта яшчэ і навуковае выданне, якое ўваходзіць у пералік выданняў Вышэйшай адукацыйнай камісіі, таму на яго старонкі мараць трапіць не толькі літаратары, але і навукоўцы.

— Гэты часопіс не толькі слоўнае мастацтва. У нумарах можна пабачыць і творчасць кніжных графікаў, — дадала Бажэна Мацюк.

Дзмірый Шулюк, намеснік галоўнага рэдактара часопіса «Малодосць», прыкмеціў, што настаў час, калі моладзь праз блогі на розных інтэрнэт-пляцоўках жадае выказацца. Таму вялікая частка часопіса аддадзена менавіта калумністыцы дзе маладыя людзі могуць выказаць свой пункт гледжання на шматлікія падзеі.

— Ракурсы бываюць розныя — і гэта важна, калі, адкрываючы часопіс, можна бачыць проста думкі — не сфармуляваныя ў якую-небудзь прозу, не выдзеныя за нейкія навіны, крытыку ці публіцыстыку, — лічыць Дзмірый Шулюк. — Мы — за крэатыў! У гэтым сэнсе добрым варыянтам бачыцца наша рубрыка «Міжкніжжа», дзе Марына Яромка падае два тэксты, сплюсоўваючы іх у адзін. Калі мы чытаем адзін тэкст, то бачым яго не тым, якім ён ствараўся, а такім, якім нам дазваляе бачыць наш досвед. Гэта і нараджае зусім іншы твор. Ці адмысловая рубрыка «Чалавек чалавеку», у якой можна напісаць ліст пісьменніку, чью кнігу прачытаў.

Дарэчы, у хуткім часе выйдзе «Анталогія сучаснага беларускага верлібра», якая ўключае творы 30 паэтаў, сярод якіх і Дзмірый Шулюк. Творца лічыць: «Няма сэнсу казаць пра пісьменніка. Ралан Барт калісьці сказаў, што аўтар памёр. Ды і навошта ён? Чытайце творы, і чым менш у іх аўтара, тым лепш. Са школы людзей вучаць адказваць на такое пытанне: што хацеў сказаць аўтар? Але ці ёсць розніца, што ён хацеў сказаць? Мастацтва — гэта ў першую чаргу нечаканасць. Лепш забыцца пра аўтара і гаварыць пра слова».

Юўгенія ШЫЦЬКА, фота аўтара

Старшыня журы Валянціна Цітовіч і мастацкі кіраўнік фестывалю Таццяна Захарыч віншуюць удзельнікаў I этапу конкурсу «Мастацкае слова».

сусветнай вайны Валянціна Цітовіч, намеснік старшыні журы — кіраўнік народнага клуба кампазітараў і паэтаў Мінскага абласнога цэнтра народнай творчасці «Жывіца», член Саюза пісьменнікаў Беларусі Ірына Карнаухава. У журы таксама — метадыст вучэбна-метадычнага кабінета Упраўлення па адукацыі, спорту і турызму Вілейскага раённага выканаўчага камітэта Ірына Дабрадзеева, прадстаўнікі часопісаў «Малодосць», «Польмя», «Нёман» і мастацкі кіраўнік фестывалю, дырэктар Цэнтра эстэтычнага выхавання Таццяна Захарыч.

— Чытаць класіку, чытаць сучасныя вершы — гэта заўсёды адказна, таму што кожны аўтар укладае ў твор частку сваёй душы і перадаць гэта вельмі складана. Проста завучыць твор мала. Заўжды хочацца, каб той, хто чытае напісаны іншым чалавекам верш, пралуцаў праз сябе кожнае слова і зразумеў яго, — заўважыла ў прывітальным слове галоўны рэдактар часопіса «Нёман» Юлія Алейчанка.

блiятэку сямейнага чытання, то адразу ж бачыш выстаўку «Васіль Быкаў. Доўгая Дарога Дадому...», створаную дзякуючы фондам Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры і прыватнай калекцыі народнага мастака Беларусі Георгія Паплаўскага. Экспазіцыя арганічна раскрывае асобныя старонкі біяграфіі і знаёміць з матэрыяламі пісьменніцкага архіва.

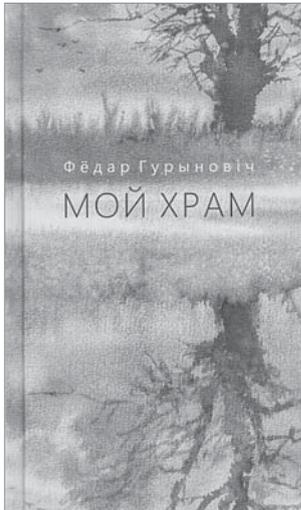
Гэтымі днямі энергіяй паэзіі і музыкі падзяліліся з чытачамі паэт Мікола Шабовіч і выканаўца лірычнай бардаўскай песні Віктар Мядзельскі. На творчую сустрэчу «Я да цябе прапісаны, мой край» завіталі не толькі зацікаўленыя чытачы, але і мясцовыя творцы. Наведала Бібліятэку сямейнага чытання і пісьменніца Наталля Батракова з творчай вечарынай «Тэрыторыя для ўсіх». На працягу дзвюх гадзін вялася эмацыянальная і адкрытая размова пра няпросты працэс, падчас якога нараджаюцца і ідэі для кніг, і новыя сюжэты. Традыцыйны для такіх

Кругамі спілаваных дрэў

За некалькі стагоддзяў зактыўнага выкарыстання некаторыя тэмы ў паэзіі значна знізіліся і ўжо не маюць былога ўздзеяння на чытача. Такімі з'яўляюцца тэмы кахання, Радзімы, прыроды. І калі першая з іх заўсёды (амаль аўтаматычна) моцна залежыць ад індывідуальнага аўтарскага досведу, іншыя дзве ў розных паэтаў раскрываюцца плюс-мінус аднолькава (хаця і першая тэма часам можа патанцаць у безабліччы). Таму ў рознабакова заезджаным, як вініл, часе так важна (асабліва для паэтаў) пакадаць пасля сябе ў акіяне паўтораў хаця б кроплю глыбінна-свайго. Гэта прыводзіць да таго, што вызначальным фактарам для аўтара з'яўляецца не сама па сабе творчая матэрыя, але яе шчырасць, «адчуласць», то-бок факт апоры творчасці на той самы ўласны аўтарскі досвед. А на прыкладзе нашых паэтаў, як бы яны гэтага ні хавалі, добра відаць, у каго пералічаныя тэмы прарастаюць з глебы скураных крэслаў і дзелавых касцюмаў, а хто паспраўдному хварэе сваім рамяством.

Звычайна тая частка паэтычных кніг, якая апыраджае непасрэдна вершы і складаецца з прапорцы паміж прадмовай і аўтарскай біяграфіяй, іншым разам нудная і не заўсёды дае чытачам чаго карыснага, што магло б неяк паўплываць на далейшы чытацкі досвед. Зборнік Фёдара Гурыновіча «Мой храм», на шчасце, зусім не такі.

Кніга сёлета пабачыла свет у выдавецтве «Мастацкая літаратура». Яна падагульняе значную частку творчага шляху паэта. Амаль саракагадовы бібліяграфічны парад на старонках аднаго выдання. Зборнік не мае прадмовы, але змяшчае ў сабе каля дваццаці старонак аўтарскай біяграфіі, аформленай з элементамі мастацкага стылю. З дапамогай яе, калі адсунуць у бок нейкія хутчэй эмацыянальныя, чым інфармацыйныя, пасажы, можна скласці паслядоўную і дакладную карціну таго, што паўплывала на аўтарскі стыль. Выходным пунктам і падкарэннай сутнасцю фарміравання асобы Фёдара Гурыновіча, згодна біяграфіі, паўстае цяга да паляўніцтва.

Пачынаецца ўсё, як звычайна бывае, з хлапецкіх рагатак і самастрэлаў. Бацька аўтара сам быў паляўнічым, таму порах для самастрэлаў, а потым і саму стрэльбу Фёдару было не надта і складана атрымаць. У якасці падпункта і адначасова самастойнага пункта творчага станаўлення паэта можна лічыць падпіску на часопіс «Паляўніцтва і паляўнічая гаспадарка», дзякуючы якому Фёдар Гурыновіч знаёміўся з прозай Міхаіла Прышвіна і Віталія Біянікі. Асобнае месца на шляху фарміравання паэтычнай ідэнтычнасці займае творчасць Сяргея Ясеніна, радкі якога аўтар «Майго храма» неаднаразова браў у якасці эпиграфаў да сваіх вершаў. І нейкім абагульняльным экзістэнцыяльным скрывааннем творчых уплываў для паэта стаў наступны выпадак: падчас аднаго з паляванняў дзесьці на балотах малой радзімы было знойдзена пакінутае кімсьці даваеннае выданне вершаў Ясеніна.

Спляценне гэтых біяграфічных знакаў наканавала Фёдару Гурыновічу стаць песняром прыроды. І паляўніцтва ўступае з гэтым пяснярствам у цікавы канфлікт: аўтар адначасова і знішчальнік фаўны, і той, хто апявае характава флоры. Калі-нікалі ён нават рэфлексуе наконт сваіх жывёлагубстваў, чым, з аднаго боку, канфліктуе са сваёю сутнасцю, з іншага ж — дапаўняе і заўрашае сябе. Але што гавораць самі тэксты?

Галоўныя нежывыя героі Фёдара Гурыновіча — неба, зоры і элементы ляскога пейзажу. Гэта сведчыць пра сузіральны, задуменна-ўзніслы характар паэзіі аўтара, што, напэўна, звязана з той часткай паляўніцтва, калі для высочвання дзічыны патрэбныя зоркасць і нерухомаць. Таму з вобразами для вершаў адбываецца гэтак жа: аўтар быццам пільнуе іх падчас свайго творчага паляўніцтва. Жывымі героямі твораў паэта нярэдка становяцца птушкі. У адным з такіх вершаў, які мае назву «Ластаўка», акрамя любові да птушкі, аўтар паказвае нешта большае, звязанае з непаэтычным сваім рамяством:

*Я не спорваў ластаўчынай хаткі,
Толькі вось бяда — рабіў рагаткі.
І цяпер — праз шмат гадоў! — хоць плач:
У красавіку не без прычыны
Абсыпае нос мой ластаўчынем...
Вінаваты, ластаўка, прабач.*

У гэтай, апошняй, страфе аўтар раскайваецца за боль, які прычыніў жывой істоце, але, што цікава, выбачаецца ён за тое, што зрабіў у дзіцячыя гады: сучасна-паляўнічы ж кантэкст у такіх моманты паэт не надта

ўплывае. Шкадуе прыроду аўтар не толькі з пазіцыі сваіх грахоў, але і з пазіцыі грахоў больш шырокіх, грамадскіх. Так у вершы «Гарадзішчы» ён паказвае ўнуку знаёмыя па дзяцінстве лясы і «крыўдуе да слёз»:

*Як свята чакалі мы гэтага дня.
І вось ён які — з эпілогам пякельным,
Дзе свежыя спілы жаўцеюць на пнях,
Нібывта бліны на гарачых патэльных.*

Крыўдна Фёдару Гурыновічу перад сваім унукам і ў той жа момант — крыўдна за ўсё чалавецтва перад усімі нашчадкамі за варварства і вар'яцтва, якое бачыць перад сабою. Цікавым на фоне астатніх вершаў выглядае аўтарскі эксперымент з гукапісам пад назвай «Гон», у якім праз дыныміку гукаў перадаецца жывы працэс палявання на лясы:

*Залатых рагоў кароны
Высякаюць іскры ў кронах
Чорных елак,
Гольх клёнаў.
Бляск спін.
Перасохла ў горлах восень.
Дождж спіць.
Просінь
Просек
Просіць
Піць.*

Аднак станоўчыя моманты аўтарскага стылю хістка, і з часам яны самі сабою пераўтвараюцца ў адмоўныя. Цэлую рэцэнзію можна было б пабудаваць толькі на тых тэкстах, у якіх сустракаецца варыяцыйная рыфма «зоркі-зёлкі» — настолькі іх шмат. І наогул з тэкста ў тэкст вандруюць адны і тыя ж вобразы: зоркі, блакіт неба, павуцінне, чарот. Пасля некалькіх прачытаных запараў вершаў пачынае здавацца, быццам аўтар дзесьці заблукаў і ходзіць кругамі. Кніга пакадае адчуванне статыкі творчага шляху. Ці дадаў аўтар што-небудзь грунтоўнае да літаратурнай традыцыі? Вырасаць чытачу...

Некастрычаная такая стагтыка вабіць значна мацней за дынамічнае чаргаванне творчых узлётаў і заняпадаў, і менавіта такая людзь будучы чытаць кнігу «Мой храм» з маленькімі перапынкамі ў якасці адпачынку, і таму нічога дзіўнага не заўважаць. Але калі чытаць кнігу залпам, не прыпыняючыся на бясконцае пачуццё дэжавю, напрыканцы апынешся ў тым жа лесе, з якога пачалося падарожжа.

Данііл ЛЫСЕНКА

Даследаванне праз стварэнне

Стаўленне да мовы, уяўленні пра сутнасць і мэты паэзіі — адны з галоўных рыс, якія адрозніваюць паэтаў паміж сабой. Разуменне сутнасці сваёй справы шмат у чым вызначае тое, як і аб чым піша творца. Нават калі ў яго гэтага разумення няма, калі ўся яго творчасць толькі «таму што па-іншаму не магу», гэта накладвае пэўны адбітак на тэкст. Нельга сказаць, што ў дачыненні да гэтага разумення можна разважаць катэгорыямі правільнасці або няправільнасці, таксама, як нельга падзяліць па гэтым прынцыпе саму паэзію.

Некаторыя выбіраюць шлях разумення ў якасці творчага працэсу. Кожны тэкст — бы крок насустрач, фрагмент мазаікі вялікага ўяўлення, як даследаванне і эксперымент, намаганне пранікнуць глыбей, у сутнасць рэчаў і з'яў. Такое даследаванне бачыцца ў творчым падыходзе Ігара Кулікова, але не толькі да слова, не толькі да літаратуры, а да ўсяго свету.

Чытаючы яго зборнік «Храм ракі», што сёлета пабачыў свет, уяўляеш, быццам аўтар выкарыстоўвае тэкст як інструмент для таго, каб усё вакол раскласці на малекулы, вывучыць структуру, самому стаць часткай рэчыва, на ўласнай скуры адчуць, што значыць быць гэтым рэчывам, і такім чынам зразумець.

*Ноч, пад тонкі запятая лёд,
ускрываецца раптам пад гараччу цела,
і ліецца ў вока з ліхтарных сот
мёд нябачных удзень глыбіняў.*

Самога сябе аўтар таксама быццам расцэньвае як матэрыял для даследавання — даследавання чалавечага лёсу. Натуральная для любога аўтара з'ява — працэс самаразумення праз тэкст —

у Кулікова з да б в а е своеасабліваю форму. Дзеянне ў вершы звычайна адбываецца восенню або зімой, холад — часты спадарожнік яго вобразаў. Гледзячы на атмасферныя матывы яго тэкстаў, можна даць эмацыянальную ацэнку, назваўшы тэкст мінерным, сумным, з адчуваннем безнадзейнасці. Але, здаецца, холад у Кулікова — гэта не эмоцыя, а проста адчуванне. Безэмацыянальна, без пачуццяў, з халоднай галавой аўтар падыходзіць да самадаследавання. Можна, вынікі сапраўды не радуюцца аўтара, але чытач пра гэта не даведаецца.

Таксама паэт ставіцца да смерці. Яна выклікае ў яго выключна даследчую цікаўнасць.

*Ты тут даўно кватарант нежаданы.
На кручок дыхання злавіўшы смерць,
З'яжджаеш нарэшце. Ржавыя краны
ўсё мараць вадю зноў захрыпець.*

У ліку матываў кнігі да холаду і смерці дадаюцца цішыня, ноч, сон, памежныя станы свядомасці. Пра тэхнічны бок тэкстаў можна сказаць толькі тое, што ён не прыцягвае да сябе ўвагі. Рыфмы і рытмічныя структуры тэкстаў нельга назваць слабымі, але акцэнт зроблены на

іншым. Самае цікавае ў гэтай кнізе — абсалютна рацыянальны, або, хутчэй, нейтральны падыход да ўсяго, аўтар нібы займае пазіцыю адвечнага назірання. У такім падыходзе ёсць нешта алхімічнае: усё навокал, у тым ліку, і ты сам, і твае пачуцці ўспрымаюцца як рэчыва для эксперыменту альбо назірання.

Але асноўнае рэчыва, з якім працуе Ігар Кулікоў, гэта, безумоўна, матэрыя тэксту, магчымасці мовы. У ёй аўтар бачыць ключы ад сутнасці, ад сусвету, якія даюць моц кіраваць працэсамі, дэміургічную моц стварэння.

*Пра сябе я не знаю нічога,
апроч таго, што памру
і што мне не прычальціць к лету.
Мая мова — малітва, што мкнецца ў гару,*

да вясны сусвету.

Кніга поўніцца аўтарскімі наватворамаі, якія па сваёй марфалогіі ўтвараюць своеасаблівую павязь статычнай прыроды і актыўнай энергіі, гуцаць, быццам імёны міфалагічных істот. Імёны, найменні — больш моцныя элементы мовы, чым звычайныя словы, таму іх унёсак у стварэнне аўтарскага свету больш значны. Словасвет Ігара Кулікова вельмі шчыльна выбудаваны рукамі паэта. У канцы кнігі нават прыведзены асабісты слоўнік наватвораў. Нельга сказаць, што без яго немагчыма нічога зразумець, але ён дазваляе больш яскрава і падрабязна ўбачыць карціну свету, прадстаўленую ў тэкстах.

Актыўная роля ў гэтым светастварэнні непадзельна належыць аўтару. Ігар Кулікоў вельмі канкрэтна вызначае мэты

пісьменніка, выказваючы няновую думку ў своеасаблівым стылі.

Таму, о паэты, ваш доўг палаць за ўсіх маўлянаў аджарам таго першагню і дазвання ў ім згарэць, каб мова не шэрхла ў жылах сусвету і ў сэрцы смертным дрыжала напятай мысляй нясмерця тугая ніць.

Імкненне аўтара стылізаваць тэкст пад старажытнае пісьмо заўважна і да таго, як перад вачыма з'яўляюцца словы «старажытны глінапіс» і раздзел «Вялікае княства», у якім звычайныя вершы перамяжоўваюцца вялікімі наратыўнымі творамаі. Гэтую частку кнігі, як і раздзел з перакладама Альфрэда Тэнісана з англійскай мовы, варта разглядаць асобна ад асноўнай часткі з вершамі. «Вялікае княства» падаецца чыстым эксперыментам формы. Нельга адназначна заявіць, што форма ў іх пераважае змест, але яе грувацкасць і насычанасць радка робяць частку тэкстаў з «Храма ракі» цяжкімі для ўспрымання непадрахтванага чытача. Увогуле, ўспрыманне чытача — наўрад ці прыярытэт для аўтара.

«Храм ракі» — выдатны прыклад творчасці, накіраванай на стварэнне ўласна аўтарскага сусвету. Прызма погляду паэта, праз якую чытач бачыць гэты сусвет на старонках кнігі, лабараторна чыстая, без аніякага эмацыянальнага налёту, або, магчыма, ён настолькі тонкі, што незаўважны. Гэта даследаванне праз стварэнне. І гэты лабараторны холад, гэтая высокатэхналагічная складанасць канструкцый і пужае, і прыцягвае.

Дар'я СМІРНОВА

Казка з элементамі рэальнага

Найлепшае чытво для дзяцей традыцыйна казкі, дзе часта змешваецца сапраўднае і прыдумане. Але, калі казачны сюжэт успіваюць у рэаліі звычайнага гарадскога жыцця XXI стагоддзя, гэта, па-першае, дазваляе чытачу бліжэй успрымаць і ўяўляць падзеі твора, па-другое, у нейкім сэнсе адначасова палягчае і ўскладняе працу аўтара. Ён пазбаўлены неабходнасці канструяваць увесь сусвет з пачатку, ён толькі ўбудовае элементы свайго сусвету ў рэальны. Але пры гэтым абмежаваны законамі светабудовы і абавязаны сачыць за тым, каб сюжэт не парушаў логікі. На пэўныя рэчы ён можа не звяртаць увагу, а некаторыя — растлумачыць па-свойму.

Кніга Уладзіміра Кулічэнкі «Доктар Васількоў і Уладар ночы» («Беларусь», 2019) — казачная апавяданне для дзяцей сярэдняга школьнага ўзросту — быццам мімікруе пад такі твор або іранізуе з яго.

Першае, што кідаецца ў вочы, — гэта наўмысна спрошчаны, наіўны стыль маўлення. Менавіта па ім адразу інтуітыўна адносіш твор да казкі. На такім фоне словы кшталту «сэлфі», «тролінг» выглядаюць нечакана, але і выпадкі, у якіх такія словы сустракаюцца, апісаныя хутчэй для смеху і на сюжэт уплываюць мала. Аднаму з галоўных герояў электронны бланкет выконвае ролю магічнай падказкі, дае парады. Але, калі герою трэба знайсці чалавека ў горадзе, ён пачынае распытваць усіх сустрэчных. Чытач твора параіў бы яму зайсці кудысьці, дзе ёсць вай-фай, і пашукаць у сацыяльных сетках. Па розных дробных дэталях даволі хутка разумеш, што дэкарацыі падзей — не наш сучасны горад, а нейкая пародыя на яго, адгалоска. Атрымліваецца нешта зусім адваротнае — цалкам казачны свет, у які невядомым чынам трапілі элементы рэальнага.

Асобна варта заўважыць тое, як гэты свет будуюцца. Галоўны яго прынцып — ледзь не кэралаўская стракатасць, разнастайнасць. Літаральна за першыя дваццаць старонак чытач сустракае разумных жывёл са зольнасцю размаўляць, лясавіка-невідзімку, які крадзе ежу і пакутуе на зубны боль, лясную ведзьму, якая дае герою заданне і ягады з неспрэчна кэралаўскімі якасцямі — павелічэнне і памяншэнне. Развіццё сюжэта ідзе вельмі хутка, амаль кожная новая частка прыводзіць героя ў новую лакацыю або да новага занятку. Раздзелы ў кнізе невялікія, і гэта заўважна палягчае чытанне і ўспрымання.

Ці адпавядае твор абазначанай мэтавай аўдыторыі — сярэдняму школьнаму ўзросту? Скажаць цяжка, бо тое, што будзе цікава 11-цігадоваму наўрад ці прыйдзеца даспадобы 15-гадоваму. Лічу, што стыль і атмасфера «Доктара Васількова і Уладара ночы» больш пасуюць чытачам 9—12 гадоў. Кніга прызначана для так званага лёгкага чытанья, адпачынку ад школьнай праграмы і роздуму пра тое, што хацеў сказаць аўтар.

Дар'я СМІРНОВА

Наканаванасць яднання

У мінулым годзе ў Выдавецкім доме «Звязда» пабачыла свет кніга Дзмітрыя Вінаградава «Зуб маманта», якая расказвае пра лад жыцця першабытнага чалавека эпохі патрыярхату. Тут ёсць усё: і нязведаныя пушчы, і небяспечнае паляванне, і драпежныя жывёлы... І агонь, які роўны існаванню чалавека, бо толькі ў ім бачыцца сапраўдная гарантыя нармальнага жыцця хаця б непрацягла час.

Гісторыя распавядае пра два плямёны — балаў і батаў, якія раней былі адным: некалі два браты пасварыліся, надоўга раздзяліўшы насамрэч адзін народ. Толькі сапраўднай варожасці паміж імі няма, і ўсё ідзе да таго, што яны зноў паяднуюцца — каб жыць і мацнець. Менавіта гэтае яднанне становіцца сімвалам надзеі на будучыню чалавецтва. У адзіночку цяжка працістаяць цэламу свету, такому жорсткаму і незразумеламу.

Толькі вераванні таго часу не дазволілі суіснаваць разам з астатнімі галоўнаму герою па імені Дак, бо па ім, пакуль ён быў у палоне другога племені, здзейснілі памінальныя касцёр. Ён вымушаны пакінуць паселішча, але тым самым стварыць новы род, які праз час таксама чакае аб'яднання з багамі і баламі. Ключавое адозначэнне старога і новага родаў бачыцца ў адносінах да старэйшага пакалення. Калі для ранейшага грамадства састарэлыя людзі былі цяжарам, іх маглі пры перасяленні наўпрост пакінуць на галодную смерць, то для новага яны — некалі героі і цяпер могуць прынесці сваю карысць.

Усе асобы ў кнізе — стэрэатыпныя постаці. Дак — смелы, непакорны і вынаходлівы юнак, яго бацька, былы паляўнічы, — даволі дужы валявы стары, важакі плямёнаў — мудрыя і ўважлівыя правадыры, большасць паляўнічых — адважныя, але славалюбівыя і ўпартыя воіны, якія могуць здабыць становішча карміцеляў толькі праз слаборніцтва, бо ўсё патрэбна заваяваць. Да таго ж аўтар сам дае поўную характарыстыку ўсіх герояў і падзей, таму твор не патрабуе ад чытача значных намаганняў для разумення таго ці іншага персанажа ці вырашэння канфлікту. Увогуле, сам аўтар не ўдзяляе ўвагі супрацьстаянням, акрамя галоўнага — барацьбы чалавека і прыроды.

Кніга напісана для дзяцей сярэдняга і старшага школьнага ўзросту, але пісьменнік выбраў даволі нестандартны для школьнай літаратуры перыяд, які найбольш цікава і, магчыма, лёгка можна ўвасобіць у кантэксте жанру фэнтэзі. Што датычыцца рэалістычнай прозы, да якой звярнуўся Дзмітрый Вінаградаў, то чытач убачыць наўпрост вольную варыяцыю падзей, пра якія расказаць з дакладнасцю возьмецца не кожны гісторык. Таму кнігу лепш раіць дзецям малодшага школьнага ўзросту.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Меціны на снезе

Калі са зборнага вобраза сучасніка скінуць прыгожую і лёгкую лянную вопратку з вышываным на самым відным месцы вышывом «беларусы — мірныя людзі», перад намі паўстане адзін з многіх герояў кнігі Вінцэса Мудрова «Помнік літары «Ў»» («Янушкевіч», Мінск, 2018). Гэты герой — «маленькі чалавек», гэты герой — зацкаваны антаганіст, а калі-нікалі — застылы ў часе і прасторы чалавек без надзеі на будучыню, якой бы светлай або малаперспектыўнай яна ні была.

«Помнік літары «Ў»» — калі не адназначны прысуд, то цвярозы (мімаходам узнікае пытанне: ці не празмерна?) погляд на грамадства не столькі сучаснае (разважанне пра яго — усё ж справа малапрывабная), але на папярэдняе, савецкае. Менавіта яго водгалас будзе чутны яшчэ доўгі час, хоць дакладна прадказаць уплыў на тую ці іншую з'яву не выпадае.

Нягледзячы на назву кнігі, што так ці інакш прывязвае да канкрэтнай краіны, да асобнага народа, творы датычацца розных перыядаў XX стагоддзя, з-за чаго ўнікае адчуванне рознасці мясцовасцей. Гэтаму спрыяе і знаёмства з абсалютна непадобнымі тыпамі людзей, вачыма якіх мы глядзім на жыццё. Але бяспрэчна адно: як не знайшося месца на гэтай зямлі літары «Ў» («Помнік літары «Ў»»), так і многія героі не могуць знайсці свайго — належнага — месца ў жыцці. Сапраўды, яны, нібы ў надзьмутым празрыстым шары, рухаюцца па даўно вызначанай кімсьці траекторыі, і ўсё, што ім патрабуецца, — глыток свежага паветра, якога ім не стае на працягу ўсяго жыцця. Часам свядомасць падказвае ім: нешта не так, але гэта не гарантуе руху ў «правільным» кірунку. Так, напрыклад, лёс дазваляе некаторым персанажам павандраваць, але не ў шырокім сэнсе гэтага слова: гэта пераезды па працы (звычайна непрацягла і на адносна недалёкія адлегласці), якія ўспрымаюцца хутчэй як цяжар, чым палёгка, пакуты, чым змены. Большасць герояў не цесна і ў той прасторы, дзе яны існуюць. Нават у апавяданні са шматабаццальнай назвай «Вецер вандраванняў» сама ідэя падарожжа ўспрымаецца як прыём, пабудаваны на іроніі: кароценькую вандроўку здзяйсняюць два індкі.

Тым не менш Вінцэс Мудроў глядзіць на сваіх персанажаў, маладых і сталых, аддалена і без шкадаванняў, і цяжка здагадацца, аўтар — гуманіст ці ўсё ж пагарджае людзьмі, што «займаюць свет». Многім героям увогуле не знаёмы стан сумненняў: іх выбар здаецца ім рацыянальным. Але суладдзя з мэтамі, думкамі і пачуццямі

няма, хоць у якасці галоўных дзеючых асоб аўтар часта выбірае падлеткаў і маладых людзей, якім, як вядома, уласцівы юнацкі максімізм. Ці гэта Кастусь з твора «Сцяг над царквою», ці героі «Песень піянерскага лета»: іх лёсы з нараджэння абумоўлівае «закансерваванае» асяроддзе. Магчыма, таму пры чытанні твораў часам губляецца мяжа паміж экзістэнцыяльнай і абсурднасцю чалавечага існавання.

Адзін з персанажаў, за якім сапраўды прыемна назіраць, — дзед Базыль, што сустракаецца ў творах «У святле бліскавіц». Герой з тых, хто варты разважанняў у кантэксте пытання нацыянальнай самасвядомасці. Напрыканцы доўгага жыцця ён успамінае пра адабранае невядома кім, невядома за што і, галоўнае, невядома дзеля чаго: на месцы хаты, якую простаі беларускай сям'і давялося пакінуць, назаўсёды страціўшы радзіму, не засталася нават падмурка. Увачу перад чытачом застанецца вобраз старой ліпы, што стаіць ужо без буслянкі.

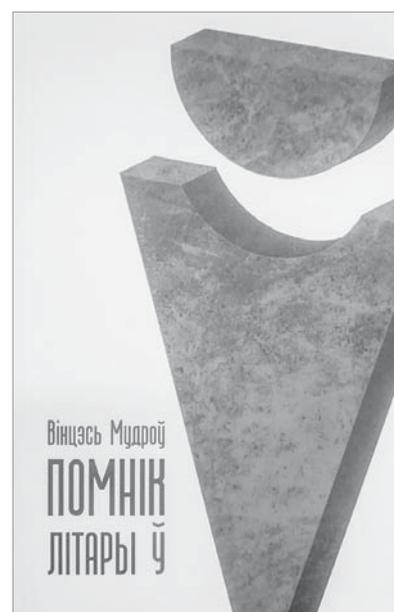
Але сапраўдны Герой для Мудрова — чалавек дзеяння: не дзеля сябе, а на карысць грамадства. Мікола, галоўны герой «Албанскага танга», што стаіць крыху асобна ад іншых твораў зборніка, пры знаёмстве з жыхаром Тыраны ўзрушаны: новы сябар Петрыт, страціўшы працу, «не пра ўласную кішэнь думае, а пра дзяржаву». Здаецца, такой характарыстыкі не здабыў больш ні адзін герой зборніка. І хаця твор завяршаюць радкі пра спадзяванне, з радыёлы гучыць албанскае танга, і Мікола ўзнісла прамаўляе: «У нас усё будзе як у людзей», — ад усяго гэтага павявае холадам.

Але ўсё ж у якасці галоўнага героя большасць твораў зборніка (а гэта 13 навел і апавяданняў) — савецкі час, у большасці выпадкаў аднародны і на ўзроўні сацыяльным, і на ўзроўні псіхалагічным. Між тым крытычнае стаўленне аўтара да з'яў існуе само па сабе, як фон. Гэтае разуменне дае чытачу магчымасць сканцэнтравана не на перакананнях аўтара і не на пэўных выпадках, якія сапраўды месца ці сталі аўтарскай фантазіяй, а на спосабах раскрыцця таго ці іншага канфлікту ці праблемы. Так, самы прасты і адначасова яркі прыклад — адчуванне непатрэбнасці, якое некалькімі радкамі перадае аўтар: «Ноччу выпаў снег, і кожны крок пакідае за спінай цёмную меціну. Але чым бліжэй падыходжу да аўтобуса на прыпынку, тым больш і больш іх на ходніку, і мае меціны ўрэшце патанаюць у бязладнай таўкатні чужых слядоў».

Шырокі тэматычны абсяг аўтараў, разнастайнасць твораў, красамоўнасць дыялогаў і «дэкарацый», урэшце рэшт моўнае багацце вызначаюць вартасць кнігі. Аўтар не расказвае, а паказвае гісторыі, нібыта кінематаграфіст: маўляў, вы самі ўсё бачыце і ведаеце, я толькі захоўваю моманты. На некалькіх старонках — мільёны лёсаў, быццам пражытыя за лічаныя хвіліны. Магчыма, з-за гэтага кожны тэкст пакідае пасля нязменнае пачуццё горычы і нават няўтульнасці ад нязменнай адзіноты герояў. Суцэльны пэсімізм, акрамя...

Невыпадкова завяршае зборнік «Дзень нараджэння» — адзінае апавяданне, якое можна звязаць з метафарай чакання нечага сапраўды важнага, маленькім пачуццём надзеі, якую, без сумневу, можа даць толькі свабода. У гэтым дзве сюжэтныя лініі: гісторыя пра маладога канструктара і ўспаміны выпадковых людзей пра першае пачуце аб «Бітлз» (гурт нездарма становіцца асаблівым для многіх герояў і, адчуваецца, для самога аўтара). Тут ёсць магчымасць будаваць паралелі, параўноўваючы мадэлі жыцця, згадваць і аналізаваць учынкі юнацтва, якія, бы фундамент, прадвызначаюць далейшы лёс. Некаторымі рысамі персанаж твора падобны да героя іншага пакалення — Холдэна Колфілда з рамана Сэлінджэра «Лавец у жыцце». Але нягледзячы на свае стаічныя погляды, ці не ўсе мы рана ці позна, «дыхнуўшы выхляпнага смуроду, лезем, падхопленыя натоўпам, у разяўленую пашчу аўтобуса»?

Яўгенія ШЫЦЬКА

Зінаіда ДУДЗЮК Музычны вечар

Неспадзеўкі абрынуўся дождж
На аціхлыя вулачкі Вены,
І жыватворнай вадоў
Абмываецца шчодра каменне
Гонкіх гмахай, палацаў старых...
А за гэтым прыглушаным шумам,
Падаецца, дыханне стаіў,
Гоман вечара слухае Шуман,
Каб пасля ў эцюды ўплятаць
Спеў струменяў, абцасікаў цокат —
Будзе радасць у сэрцы світаць...
Недзе ў змрок узіраецца Моцарт
Праз касмічны бязмежны прастор,
Дзе нішто не спыняе натхнення,
Нараджаецца музыка зор
У звычайнае тое імгненне...

Асляпляльныя фары машын,
Парасоны мільгаюць заўзятая,
Дождж для некага — смутак душы,
Для мяне — раптоўнае свята.
У далоні кроплі лаўлю,
Памнажаю шчасця прысутнасць.
Дождж музычны сышоў на зямлю —
Лад гармоніі і абсалютнасць.

***

Варушыць мора фальбонкі хваль,
Разносіць вецер карункі хмар.

Сваёй заняты з іх кожны справай.
Не знаюць стомы, не трызняць славай.
Яны заўсёды ў добрай згодзе
І спачываюць, і карагодзяць.

Калі бушуюць, дык зноў сумесна,
Тады бывае пад небам цесна.
Злучыць імкнучца хвалі і хмары,
Бы дагаджаюць таемнай мары,
Змываюць, трушчаць усё навокал —
Свет паглынае тайфуна вока.

***

Галандскія вокны не засцяца штормамі,
Нязгасна яны свецяцца па вечарах.
Маці і жонкі чакаюць мужчын сваіх
з мора,

Якім вярнуцца даўно пара.

Галандскія вокны такую ясь вылучаюць,
Што сэрцу іх бачна праз буру
і праз туман.
Яны ратууюць ад страху і ад адчаю,
Ім параўнання якогась шукаць дарма.

Кожнае з вокнаў глядзіць у мора,
Кожнае з вокнаў — самы надзейны маяк,
Пры іхнім святле адступаюць стома
і морак.

І заходзіць у дом шчаслівы марак...

Пакуль...

Пакуль Везувій спіць, жыццё віруе
На схілах смертаноснае гары:
Карэннем вінаград падзол свідруе
І гронкамі спакуснымі гарыць;
Вунь карабель ідзе сваёй дарогай;
Гняздзяцца птушкі дбайна між галля...
Ні ў чым не прадчуваецца трывога,
Дзе раскашце матухна-зямля.
Мак-самасейка ўзбочыну ўпрыгожыў,
Каб пілігрыма радаваць зрэдчас.
Везувій усё чыста знішчыць можа
За момант нейкі ў свету на вачах.

Ля кратара адчайны навуковец
Слухае, як дыхае вулкан
У неспасціжных магматычных сховах,

Нібы спакой людскі ў яго руках.
Але, пакуль Везувій, быццам волат,
Каб сіл набрацца, дрэмле шмат гадоў,
Дык не Пампеі, нейкі іншы горад
Зноў разыкоўна стаў па-над бядой,
Жыве сваёй звычайна турботай,
З надзея ў наступнае глядзіць,
Ці выптаў ясны дзень ці, можа, слота,
Пакуль Везувій
ціхамірна
спіць...

У Парыжы

Прыблукла на мост Мастацтваў,
Рызыкую тут затрымацца,
Дзе эцюднікі і мастакі,
Абмінуць якіх не з рукі.
Папярэдне страх перасілю,
Каб прайсці па дашчатым насціле,
Дзе праз шчыліны зеўраюць хвалі.
Тут заўжды сябе творцы шукалі,
Да здзяйсненняў ішлі ад мар.
Тут пейзажы пісаў Рэнуар.
І самотны Нікола дэ Сталь
На тым беразе моўчкі стаў —
Дух яго праз шклянныя парэнчы
Бачны мне. Штось сабе ён пярэчыць,
Бы прадбачыць: «Аднойчы згарыць
Вечны храм — Нотэрдам дэ Пары...
Усё згарае на свеце гэтым:
Мастакі, дзівакі, паэты,
Застаецца адно мастацтва,
Пакуль ёсць каму ім захапляцца...»

Шлях у Луўр прывядзе праз мост,
Галерэяй прайду, як госяць,
Дзе нязводна жыве мастацтва,
Каб у сэрцы маім застацца.

Паводка ў Венецыі

Пляц Сан-Марка паціху спывае ў мора,
Палошчуцца фрэскі базілікі ў вадзе,
Напэўна, жыццё ім новае потым
надораць,
А сёння выпаў трагічны дзень.

Палісмены брыдуць у рыбацкіх ботах,
Ім бы водныя лыжы дарэчы.

Маркату творыць,
Меланхолію заве...

Не затрымаць мяне — і не чакай...

Не затрымаць мяне — і не чакай,
Што буду зноў лавіць твае суквецці!
І ты мяне з віхуры адпускаяй —
Штурхні мяне, штурхні ў знаёмы вецер

Трывожнага жадання і надзей!
Не трэба больш хвілін: усё абрыдла...
Адрозу адштурхну, ужо смялей,
І жар, і холад — і твае флюіды!

Не трэба толькі распускаяць касу!..
Прыгожае у нетры не глядзіць.
Усіх міжволі цягне на красу...
Мабільны звон спакусаю вісіць.

Каханая, — у новае завуць!
Паглядзь экран! — лічы званкі і лайкі!
Усмешка... і мурашкі зноў бягуць...
І погляд твой вяртае вецер палкі.

***

Ты хочаш ведаць, што было,
Калі нас хвалямі гайдала
І ласкі цёплае крыло
Святлом нябачным абдымала?

Калі б я ведаў, то адказ
Мой знікне — і яго не будзе.
Бо немагчымаць новых фраз
Каханне даўня не будзіць.

Быў гэта ўсё далёкі зман,
Як летуценняў пыл сытучы.
Зачараваныя ў туман —
І толькі нам тады сугучны.

На боты і лыжы вялікі попыт.
А лепей — крылы за плечы.

У вітрынах — вада, ды ў кавярнях —
кава,
Падпывай пакупнік з ратавальным
кругам.

Стыхія сабе здабывае славу,
Быццам робиць людзям паслугу.

Рыба, мядузы і розныя крабы —
Тут процьма гасцей нечаканых.
Вар'яцеюць гандолы (лагуна іх вабіць),
Не звяртаюць увагі на сваіх капітанаў.

Толькі турыстам вада па калена,
Назло капрызам прыроды,
Ловяць салодкія тья імгненні —
Шукаюць свае прыгоды.

Казкі Булонскага лесу

Булонскі лес схавай у цемры сцэжкі,
У цішыню ўсе гукі закавай,
А месяц з абыкавай усмешкай
На свет паснулы зверху назірай.
Тут страіны воўк на некага палюе,
Касуля чуйна міма прабяжыць,
Нячысіцікі каля азёр балююць —
Калі не ім, каму яшчэ тут жыць?

Ды ўсё не так. Лес гэты — парк,
няйначай,

Прайдзі наўзбоч — вясёлы стрэнеш бар.
Турысты мы, шукаем па-дзіцячы
Рамантыкі, здзяйснення дзіўных мар.
Ды раптам выйшла з-за дубка русалка,
Паправіла даўгія валасы,
Зірнула на мужчын прызыўна, палка —
Пачула захаплення галасы...
Вунь там — яшчэ адна, а там —
другая!..

Смяецца гід: «Няма чаму здзіўляцца.
Русалка тая надта "дарагая",
Дзяўчатых выйшлі на начную працу...»

Турысты, хто смяяўся, хто маўчаў,
Хто спачуваў чужой гаротнай долі,
У цемры не разгледзяць у вачах
Чужой пагарды і чужога болу.

Гляджу, табе шанцуе зноў,
І побач плешчуць акіяны.
Далей Амерыка? Без слоў...
А мне бліжэй мой сон рэальны.

Знікаюць санлівыя цені...

Знікаюць санлівыя цені
І ранак прыйшоў з вышыні.
Насупраць дамоў зіхаценне
І блікі вакол чысіціні.

Залева прастуды чыніла,
Памыты з'явіла прастор,
Люстранае дзіва зрабіла
І ў ім намалёваны двор.

Адкладзена пошвырам тэма:
«Правераны тупат назад».
Памылкі панізілі цэннасць
Былых дасягненняў і плат.

І вось навіна шле законы:
Запомні былое — стварай!
Ды цягнуцца пальцы ў далонях
У звыклы і сцішаны рай.

Засмужаны вальс

Зноў мяне восень ціхутка гайдае.
Думак размоўны плыве серыял...
Нібы хістаюся разам з трамваем
На павароце ў абжыты квартал.

Час лістападу — нядоўгія пырскі.
Зыркя колеры быццам плывуць.
Побач кружляюць лістотныя іскры —
Шэпчуцца, вабіць, кудысьці завуць.

Бабіна лета... Санлівыя хвалі.
Кроплі і сонца засмужаны вальс,
Лужыны з сінно... Цяпло, як жадалі...
Хай пагайдае нас восеньскі час!

Алесь КАРАНЕЎСКІ

***

Сакурніца-восень,
Гартаеш старонкі
Ля веераў сосен,
Дзе колер твой звонкі.

А больш гэтым пахам
У шоргатах зманых
Завеш праз абсягі
Да сцэжак туманных.

І зыбкі твой вобраз
Хвалюе і вабіць...
І светлай жалобай,
І золатам крапіць.

Твой подых знаёмы
Хвалюе нанова!
І з ходам нястомным
Хачу з табой мовіць.

Нуду і пнячоту
Са мной разам носіш,
У розных турботах
Нічога ні просіш.

І родзяцца міфы
Нябачнай асновы,
Як новыя рыфмы
І вольныя словы.

Вяртанне...

Я прыляцеў. У вас тут цуды скрозь.
Экраны не ўмяшчаюць «мназатэм'я».
Свідруюць гукі вышыню нябёс,
А бульбачкі, напэўна, не паем я...

І сапраўды, куды ні зазірні,
Дзе я завяз, усюды сонца свеціць,
І колеры не тыя ў мітусні:
Зялёных птушак носіць рыжы вецер.

І там, таксама, спажыванне дзён...
Бяры сваё... і значным, можа, станеш...
Бясслоўных думак круціцца жыццё:
Пустыя гукі светлы космас раняць.

А як, каханне? — еднасці асноў!
І рухі нашы смешныя — не важна:
Свае адчуеш і касцяк, і кроў —
Ляцяць у атамы!.. Зусім не страшна

Вялікім стаць, забыць свой горшы стан.
Але ж не змог я волі не баяцца,
І жыць без слоў. А ў страху ты не пан! —
Не пан парсекаў — не сусветаў знаўца!

***

Кардэбалеты восені
Шугаюць
Дзівосы колераў,
Якіх замала летам,
Вясной зялёнаю
Ці ўзвейнаю зімой.
І колькі не зырчыць спадніца
І абцас бліскучы,
Вясёлым свята не выходзіць:
Усё жоўтае, і золата з барвовым

Вера БУЛАНДА

Золата лілося з нябёсаў неймаверна-аграмадністым сонцам пералівалася вялізная капа саломы, скінутая ля весніц на край уезджанай дарогі. Маленькімі сонейкамі звешваліся праз стары зеленаваты плот жоўтыя вярціні. Нават густая цёмная вішня, самлелая ад спёкі, не вытрымлівала такой яркасці і адсвечвала кожным бліскучым лісточкам. Міколка першы ўгледзеў, як ад'ехаў камбайн, пакідаючы на зямлі вялікае саламянае сонца і бліскучую сцежку — доўгі сонечны прамень.

— Ого-го, колькі саломы — ледзь не да неба! — у голасе трынаццацігадовага падлетка хоць і праразаліся басавітыя адценні, але выразна чулася дзіцячая гарэзлівасць і радасная няўрымслівая непасрэднасць. Мальвічына ўнучка Валя Барашка не прамінала магчымасці трапіць на вочы прыгожаму гасцю аж з самой Масквы. Хлопец схопіў яе за руку — і ў адно імгненне абодва ўтапіліся ў залатой капе. Пачуўшы прарэзлівы дзявочы віскат і хлапачы рогат, з сенцаў выскачылі дваюрадныя сёстры: Шуркава Верка і Зосьчына Таня. Усе былі равеснікамі. А Міколка з Веркай нават нарадзіліся ў адным месцы і ў адным горадзе — Маскве. Калі ў маткі хлапчука скончылася малако ў грудзях, Верчына маці карміла абодвух сваімі грудзямі. Рэдка — па чарзе, а часцей — адначасова: пакладзе на адну і другую руку — так і корміць іх, бывала, разам. «А вы ножкамі ўпіраецеся адно другому, — смяецца жанчына, успамінаючы маскоўскае жыццё. Але ўсмяшка хутка змяняе лёгкая хмурынка суму. — Каб не свякроў, то і цяпер жылі б у сталіцы. Юзкі вась не захацеў ехаць на Мсціж, а бацьку вашаму матку трэба было даглядаць, за плугам хадзіць, у лузе з касой. Ай, ды што гаварыць...»

Праўда, гаварыць можна і так, і гэтак. Аднак жа і Юзкі з яго сям'ёй цягнула ў Беларусь. Мусіць, не было такога лета, каб яны не гасцявалі на Мсціжы. А Міколка радаваўся, здаецца, больш за ўсіх: лічыў дні і гадзіны найшчаслівейшага часу на свеце — паездкі да бабкі Стэпкі і цёткі Лены. Старэйшая Стэпчына дачка, у вайну аўдавеўшы, засталася жыць з маці. Міколка любіў яе, як дарэчы, і ўсе пляменнікі, найбольш чым каго з радні. Не мог растлумачыць, чаму з вялікага шумнага горада неадольна-шчымліва цягнула яго да гэтай вясковай простасардэчнай кабеты. Гэта па яе просьбе Зосьчын муж скінуў сёння ля хаты салому, а сам паспяшыў на поле: гарачая пара ў саўгасе. А дождж можа ўліць не тады, калі просяць, а тады, калі косяць.

Клопаты дарослых не заўсёды зразумелыя дзецям, асабліва гарадскім. Салома, якая так патрэбна ў гаспадарцы на працягу года: скаціне на падсіл, а калі сена не хопіць, то перамяшаць з рэшткамі саломы і потым узімку выдзіраць скарчанелымі пальцамі з умерзлага стога, — зараз паслужыла для вяслёлых забаў. Вера з Таняй бачылі то пацямянелыя лыткі, то загарэлыя рукі, якія па чарзе выслізгвалі з залатога басейна, які на вачах расплываўся ўшыркі, запаўняючы сабой праездную частку дарогі.

— Ой, што ж вы робіце? — усклікнула Вера. — Ану, вылазьце!.. — і пацягнула брата за руку, якая на імгненне паказалася з капы. Але юначая рука была мацнейшай, — і дзяўчынка, не паспеўшы войкнуць, апынулася ў залатым берлагу. Міколка піхаў салому за каўнер штапельнай сукенкі, стараўся ўшчыпнуць за пруткія, нібы воскам налітыя, маленькія дзявочыя грудкі і адначасова не даваў выравацца са сваіх разгарачаных рук ні адной ахвяры.

Залівісты рогат і дзіцячую валтузню перапыніў строгі голас:

— Ах вы, лайдакі, знайшлі дзе забаўляцца! — і цётка Лена за каўнер выцягнула першым Міколку, бо ведала, што ініцыятыва на такія жарты заўсёды сыходзіла ад яго, любімага масквіча. А калі той на цётчын гнеў адказаў вінавата-паблажлівай усмешкай, цётка палагандзела на вачах і ўжо больш спакойна папракнула:

— Ну, ці ж можна так глуміць дабро? — дзеці нізка звесілі галовы. — Ну, ладна, я на ўсё забудуся, калі вы мне дапаможаце навесці парадак. Вера, Таня, вазьміце пасцілкі — на ўсіх. Будзем зносіць у пуньку салому. І каб на дарозе не пакінулі ніводнай саломінкі. А ўвечары ў хаце вас будуць чакаць смачныя аладкі.

Калі на вуліцы сапраўды не засталася ніводнай саломінкі, а жоўтыя вярціні апусцілі свае маленькія сонейкі яшчэ ніжэй, дзеці сядзелі за сталом і адбівалі пад лавай вяслёную музыку босымі парэпанымі пятакмі. Перад імі стаяла глыбокая паліваная миска з аладкамі, аблітымі падсалоджанай смятанай, у якую загадзя падмяшалі

Залатая сукенка

Апавяданне

стоўчанага маку. Аладкі бралі рукамі. Каб Міколкава сястра была зараз у хаце, то ні за што не дазволіла б ім так некультурна есці. Прымусіла б кожнага памыць рукі і ўрачыста ўручыла б відэльцы, строга пагразіўшы перад носам сваім далікатным пальчыкам: «Колькі разоў можна гаварыць, што рукамі браць са стала нельга!».

Сёння яна з дваюраднымі сёстрамі-аднагодкамі Зойяй, Нінай і Валяй на танцах у вясковым клубе. Ім можна, бо старэйшыя за Колю, Веру і Таню аж на чатыры гады. На іх ужо і хлопцы заглядваюцца, а калі-нікалі і дадому праводзяць. А малыя бавяць час з цёткай Ленай і бабкай Стэпкай.

— Напэўна, без маку аладкі не былі б такія смачныя, — думае ўслых Міколка і адпраўляе за шчаку самае пышнае печыва.

— Не былі б, — усміхаецца, седзячы на кушэтцы і збіваючы масла ў спецыяльнай ступцы, бабка Стэпка.

— А чаму вы не ясцё? — звярнулася да бабкі і цёткі Вера.

— Ешце, унучыкі, ешце, на нас не глядзіце, — прашамкала бабка Стэпка цёмным ротам. — У мяне ж, самі бачыце, два зубы засталася, дык я больш кашкі ўважаю.

— А я, пакуль пякла, дык і наелася, — прызналася цётка Лена, наводзячы парадак у шафцы.

Якая гэта была шафка! Чамусьці ўсе яе буфецікам называлі. Яшчэ з парога кідалася ў вочы ў першую чаргу: зробленая, відаць, з дубу, светла-карычневага колеру, са шкельцамі, частымі і прадаўгаватымі ў верхняй частцы, заўсёды стаяла ў куце ад акна. Гаспадыні сачылі за парадкам у хаце штодзённа, нягледзячы на тое, што і гаспадарка была немалая: свінні, карова, цялё штогод і ладны агарод, а яшчэ немалы надзел у полі. Як толькі паспявалі з усім спраўляцца! І васьць цяпер часу дарма не трацілі: маці масла збівала, а дачка ў буфеціку парадак наводзіла.

— Ешце, калі смачна, — паўтарыла цётка, — я вам заўтра яшчэ смачнейшых аладак напаяку.

— А якіх? — зацікавілася Таня.

— Пераначуем — болей пачуем. Вось і прыдумаю да раніцы, як дагадзіць сваім дарагім пляменнікам.

— А як жа нам дагадзіць сваёй дарагой цётчачы? — глыбока ўздыхнуўшы, абвела ўсіх сур'ёзным поглядам Вера.

Дзеці на якую хвіліну прыціхлі, задумаліся. Толькі цётка з бабкай не стрымаліся, каб не засмяяцца.

— А вы, як вырасцеце, будзеце гэтак сваім дзецям, пляменнікам і ўнукам дагаджаць, — абарваўшы смех, павяла спакойную гутарку цётка. — Вось так і ў жыцці, дзеткі, усё ўзаемазвязана, як у ланцугу асобных звенні. Разарвецца ланцуг — каму ён такі патрэбны? І наша радня стане моцным залатым ланцугам, калі будзем трымацца адзін аднаго, перажываць радасці і беды, спяшацца на дапамогу раней за гора. Так хочацца, каб людзі ладзілі паміж сабой. З добрымі, ведаецца, і хлеб смачнейшым здаецца.

— А я думаю, чаму ў цёці Лены аладкі самыя смачныя: ясі і есці хочацца. А яны, аказваецца, на дабраце замешваюцца...

Цётка павярнула галаву ад буфеціка ў бок пляменніка і нейкую хвіліну ўзіралася ў яго, нібы не пазнаючы, адначасова прыязна і шчасліва ўсміхаючыся.

— Кажаш, на дабраце замешаны? Магчыма, твая праўда, Міколка. Калі раблю што-небудзь для вас, заўсёды думаю, каб толькі нікога не абдзяліць, каб кожнаму хоць маленькую радасць зрабіць. Толькі ці заўсёды ў

мяне атрымліваецца? Вось быў бы жывы мой Даніла, была б я куды багацейшая, смачнейшым бы частавала...

Гэты яе аповед пра мужа-афіцэра, які загінуў 5 снежня 1942 года ў Зембіне, прымаючы ўдзел у разгроме паліцэйскага гарнізона, дзеці ведалі ці не напам'яць. Але чарговыя ўспаміны ніхто не перапыняў. Ніхто і блізка не здагадаўся, як смылела яшчэ ў сэрцы кабеты незагойная рана ад страты каханага чалавека. Для гэтага трэба хаця б столькі пражыць, як цётка, і перажыць хоць якую дзясятую долю таго, што перажыла яна. Слухаючы, стараліся сваімі маленькімі сэрцамі адчуць той час, акунуцца з галавой у мінулае, уявіць сцежку ў лесе, па якіх цётка, тады яшчэ маладая 19-гадовая маці, хадзіла ў партызанскі атрад — насіла свежаспечаны хлеб у зямлянкі. Адночы яна і пачула ад партызан жахлівую вестку: забіты яе Даніла Яфімавіч. Адна радасць ад яго — гэта двухгадовы сыноч на руках. Магілку мужа з ужо дарослым сынам адшукала праз чатырнаццаць гадоў пасля вайны.

— Ох, каб не вайна, каб жыў мой Даніла, я гасцей ніколі з хаты не выпускала б...

Вось так заўсёды разгаворыцца з дзецьмі як з дарослымі. Паскардзіцца на свой лёс незайздросны і тут жа просіць прабачэння, нібыта ў чым вінавата.

— А што ж гэта я раскапусцілася? Вам ужо і час класціся спаць. І мне трэба выспацца, бо заўтра рана ў дарогу: трэба ў горад з'ездзіць. Вось толькі плацця ў мяне добрага няма. Ці, можа, у сітцавым паехаць?

Ізноў цётка раілася з дзецьмі.

— А чаму вы не купіце сабе новае плацце? — выціраючы свае пухленькія далонькі аб вышываны ручнік, відаць, ужо канчаткова наеўшыся, спытаўся Міколка.

— На добрае плацце грошай не набіраю ніяк, а простыя — хоць бы тыя знасіць, што маю.

Хлопчык устаў з-за стала, падышоў да цёткі.

— Дзякуй, цётка, усё было вельмі смачна, — пацалаваў у шчаку і дабавіў. — Ты ў нас самая лепшая. І я, як вырасту, пайду працаваць і з першай палучкі куплю табе залатое плацце. Верыш?

— Ну, канечне, веру, мой ты залаты пляменнічак, — заўсміхалася жанчына, ізноў здзіўляючыся яго сталай мудрасці.

Астатнім было вельмі крыўдна, што не яны прыдумалі незвычайную мару, што не ў іх галовах нарадзілася такое пажаданне. Усе шчыра падзякавалі за вячэру. А ноччу снілі прыгожыя сны, у якія абавязкова прыходзіла цётка Лена ў бліскучым, залатога колеру, плаці, а ў руках яе іскрыўся вялікі букет жоўтых вярцін. Ішла яна па саломе ў залатых туфліках, з уплеценымі ў валасы сонечнымі промнямі.

Больш за дзесяць гадоў падобныя сны наведваюць пляменнікаў і пляменніц, выклікаючы раніцай замест радасці ўспамінаў горкае шкадаванне, што так і не паспелі купіць любімай цётчачы залатую сукенку. Цяжкая хвароба падтачыла здароўе зусім яшчэ маладой жанчыны. Памерла спакойна, як і жыла. Пахавалі ў простае вопратцы. Але не пра гэта ішла ціхая гутарка перад апошнім яе шляхам. Старыя людзі, нібы дамовіўшыся, паўтаралі: «Залаты характар мела Ленка. Нікому папярэка, бывала, не сказала. Дык рукі, і сэрца — усё было залатое».

Іранская літаратура. Першыя крокі

Цяжка нешта новае адкрыць з нацыянальнай літаратуры Ірана. Прычын на тое некалькі. Першая з іх — сучасную персідскую літаратуру амаль не перакладаюць на рускую мову. Што ўжо казаць пра публікацыі ў Беларусі!

Але калі зазірнуць у даныя Нацыянальнай кніжнай палаты Беларусі, то можна даведацца, што пачынаючы з 2001 года ў нашай краіне 13 (!) разоў асобнымі кнігамі выходзілі творы Амара Хаяма. Праўда, яны ўбачылі свет дзякуючы выдавецтву «Русіч» (Смаленск) пры ўдзеле ААТ «Харвест» (Мінск).

Нагадаем, што персідскі паэт нарадзіўся ў Нішапуры (сучасны Іран). Многія гады яго жыцця звязаны з цэнтральна-азіяцкім рэгіёнам. З 13 «беларускіх» кніг класіка ўсходняй паэзіі 12 — на рускай мове. Да іх укладання і выдання спрычыніўся беларускі паэт і празаік Міраслаў Адамчык. А ў 2016 годзе кніга А. Хаяма «Выбраныя рубай» на беларускай мове ўбачыла свет у Выдавецтве Зміцера Коласа ў серыі «Паэты планеты». Тэкст у зборніку пададзены паралельна на персідскай і беларускай мовах. Творы А. Хаяма загучалі ў перакладах народнага паэта Беларусі Рыгора Барадзіліна.

Два гады таму ў Мінску выйшаў зборнік вершаў персідскага паэта Гейсара Амінпура «Выбраныя вершы» на рускай мове. Пераклад з персідскай (падрадкоўны) ажыццёўлены Анастасіяй Жыткевіч. Вершаваны пераклад належыць Вользе Шахаб. Прадмову да кнігі напісаў Сеед Абдалмаджыд Шафаі. Наклад кнігі — 500 экзэмпляраў. Так сёння ўваходзіць іранская нацыянальная літаратура ў беларускі свет.

Вядома, што ў апошнія гады ў Беларусі грамадзянамі Ірана абаронена больш як пяць дысертацый у розных галінах навук. І адна з дысертацый — на тэму «Літаратурна-мастацкія выданні Ірана: гістарычныя традыцыі і сучасная медыя-практыка», якая належыць кандыдату філалагічных навук Н. М. І. Эбрахімі Гарбані.

Мікола БЕРЛЕЖ

Паэзіі чароўныя радкі

Літаратурна-музычнай гасцінай «Натхненне» Мастоўскай раённай бібліятэкі ладзілася імпрэза, прысвечаная 75-годдзю Гродзенскай вобласці. Менавіта сюды завіталі паэты, члены Гродзенскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Дзмітрый Радзівончык раскажаў пра творчы дасягненні гродзенскіх пісьменнікаў, прачытаў свае вершы, пераклады з беларускай на рускую мову. Пазнаёміў з кнігай «Міжнародная анталогія прыбалтыйскай паэзіі», у якой разам з вершамі паэтаў Літвы, Латвіі, Эстоніі, Польшчы, прадстаўлены паэтычныя творы гродзенскіх аўтараў. Аўтар падарыў кніжніцы новы нумар літаратурнага альманаха «На Нёманскай хвалі».

У выкананні паэта Мікалая Іваноўскага прагучалі вершы, якія не ўвайшлі ў літаратурныя зборнікі. Шэраг паэтычных твораў гэтага аўтара пакладзены на музыку. Тамара Мазур прапанавала чытачам вершы, прасякнутыя любоўю да маладой радзімы.

Вольга КОРШУН

Караткевіч па-руску: без купюр!

Уладзімір Караткевіч — адзін з самых складаных для перакладу творцаў. У серыі «Беларуская класіка па-руску» («Беларуская класіка на руском языке») у выдавецтве «Беларусь» сёлета пабачылі свет яго творы «Каласы пад сярпом тваім» («Колосья под серпом твоим») і «Ладдзя Роспачы» («Ладья Отчаяния»). Пад вокладкай апошняга выдання, акрамя навелы, якая дала назву кнізе, змешчаны «Сівая легенда» («Седая легенда») і паэма «Чазенія» («Чозенія»), а таксама аповесці «Цыганскі кароль» («Цыганский король») і «Лісце каштанаў» («Листья каштанов»). Такім чынам выначыў жанр твораў сам Уладзімір Караткевіч. Летась у тым жа выдавецтве выйшла аповесць «Дзікае паляванне караля Стаха» («Дикая охота короля Стаха»). Неабходнасць новых перакладаў вынікала з таго факта, што ранейшыя, зробленыя яшчэ ў савецкія часы, былі з рэдактарскімі купюрамі, з якімі і выходзілі па-беларуску. Напрыклад, у рамана «Каласы пад сярпом тваім» аб'ём ліквідаванага тэксту складаў прыкладна 30 адсоткаў. Цяпер, калі ў 25-томавым Зборы твораў Уладзіміра Караткевіча друкуюцца тэксты ў аўтарскім варыянце, без цэнзарскіх правак і скарачэнняў, магчыма, па-новаму прачытаць творы пісьменніка ёсць і ў рускамоўнага чытача. Гэта дае глыбейшае разуменне айчынных гістарычных рэалій.

Пераствораны з мовы арыгінала тэкст лічыцца тым лепшым, чым менш у ім адчуваецца прысутнасць перакладчыка. Але чым больш у арыгінальным тэксце адлюстраваны нацыянальныя асаблівасці і гістарычны кантэкст, тым больш складаныя задачы паўстаюць перад перакладчыкам. Ён сутыкаецца з дылемай: альбо даць пэўныя тлумачэнні адносна таго, што можа быць незразумелым асобам, блізка не знаёмым з гісторыяй і культурай краіны, дзе адбываецца дзеянне, альбо зусім нівельваць культурна-гістарычны ракурс. А апошняе нязменна вядзе да збыднення тэксту. Ці мае на гэта

права той, хто перастравае тэксты?

Вось што раскажаў карэспандэнту «ЛіМа» перакладчык твораў Уладзіміра Караткевіча Пятро Жаўняровіч:

— У кнігу «Дзікае паляванне караля Стаха» ўключыў асобныя каментары. Да некаторых слоў зрабіў спасылкі на старонцы. Напрыклад, слова «андарак» не пераклаў як «понёва». Нешта блізкае да гэтага элемента беларускага касцюма, хаця і не зусім тое, ёсць і ў рускім народным. На старонцы зрабіў спасылку. Мог бы напісаць проста «юбка», але тут знік бы каларыт і нацыянальная аснова. Тое ж наконт свята Купалля. У рускіх такога няма — нават у слоўніках не фігуруе слова. Для іх традыцыйнае свята Івана Купалы. Назва «Купалле» не выкарыстоўваецца. Атрымліваецца, і ў дадзеным выпадку патрэбна тлумачэнне. Альбо ёсць спадзяванне на тое, што рускі чытач сам зразумеў і ўсвядоміць. Але ўсвядоміць можа толькі рускамоўны беларус. Калі ж чытач — жыхар, напрыклад, Іркуцкай вобласці, то можа і не зразумець...

Паводле расповеду перакладчыка, яго мэтай было максімальна перадаць і нацыянальны каларыт, і тую ідэю, якая была закладзена ў кожным тэксце. На жаль, пра «Дзікае паляванне караля Стаха» пад уплывам аднайменнага фільма склалася памылковае ўражанне як пра сіхалагічную дэтэктыўную аповесць. Тое, пра што там распавядаецца, маглі адбывацца ў любой краіне. Ідэя ж твора заключалася ў тым, каб паказаць, што ў XIX стагоддзі Беларусь знаходзілася

на скрыжаванні цывілізацыйных патокаў і наколькі цяжка было народу ўсвядоміць сваю самасць.

Блізкая і ідэя рамана «Каласы пад сярпом тваім». XIX стагоддзе — перыяд нацыянальна-вызваленчай барацьбы для ўсёй Еўропы. Напрыклад, Італія аб'ядналася ў гэты час. Не былі выключэннем, змагаліся за сваю дзяржаўнасць і беларусы... Тое, што павыкрэслівалі

рэдактары ў савецкія часы, тычылася ў асноўным гістарычных рэалій дзяржаўна-творчасці, незалежніцкіх тэндэнцый...

Дарэчы, пры перастраванні «Каласоў» прыдаліся і паэтычныя здольнасці перакладчыка: у тэксце рамана ёсць вершы і песні. Аўтарам некаторых з'яўляецца галоўны герой твора Алесь Загорскі. У хвіліну найвастрэйшага душэўнага болю ён звяртаецца да роднай мовы:

*Ад палеткаў райскіх лёгкай ступой
Збочу я да някельных катлоў,
Калі першы ж анёл на мове маёй
Мне не скажа: «Братка, здароў!»*

Тэкст, перададзены па-руску, адлюстроўвае ідэйны пасыл верша вельмі блізка да арыгіналу:

*Со спокойным сердцем к адским
котлам*

Я сверну от райских садов,

Если первый же ангел не скажет мне

там

По-родному: «Братец, здоров!»

Ёсць паэтычныя ўкрапленні і ў творах кнігі «Ладдзя Роспачы». Пераствораныя па-руску, яны захавалі і каларыт, і самабытнасць.

Яна БУДОВІЧ

У свеце пачуццяў

літаратараў з Прыкарпацця.

Кніга пабачыла свет у сталічным выдавецтве «Галіяфы». Як адзначаецца ў анатацыі, пад вокладкай зборніка — «асаблівы свет пачуццяў, у прыгаршча якога «нізбагнінна ніжніць і држ...» а яшчэ — асабліва пульсация мужчынскай і жаночай энергіі, паяднаных выкшталцёным гучаннем...».

Вікторыя Шэвель жыве ў горадзе Пераяслаўлі-Хмяльніцкім, працуе сямейным урачом. Спалучэнне двух пакліканняў — творчага і ўтылітарна-гуманістычнага — дае, як мы ведаем з гісторыі літаратуры, адметны вынік. Варта згадаць імёны Антона Чэхава, Міхаіла Булгакава, Васіля Аксёнава — пісьменнікаў, якія сумяшчалі прафесію літаратараў і медыкаў. Вікторыя актыўна друкуецца ў літаратурна-мастацкай перыёдыцы, удзельнічае ў шматлікіх творчых праектах, уваходзіць у Асацыяцыю паэтаў-рондэлістаў Украіны.

Падчас чытання кнігі ўпэўніваешся: гэта сапраўдная паэзія, якая дышае, пераліваецца, зіхаціць гранямі эмоцый, думак, нечаканых вобразаў. Беларускі перакладчык дапамагае нашаму чытачу больш поўна ўспрымаць тэксты. Галоўнае, што кідаецца

ца ў вочы: перакладчык надзвычай ашчадна ставіцца да першакрыніцы, не ахвяруе сэнсам дзеля прыгажосці і «гучнасці» радка, а імкнецца перадаць, па-першае, думку, а па-другое, жывую эмоцыю: «Сіноптыкі кажуць — цяплынь // Сёлета вельмі ранняя... // А гэта проста — квецені плынь // І бэзавая завязь каханья». Гэтыя і іншыя радкі асабліва выразна вызначаюць характэрныя рысы творчасці паэты — гукапіс і рытміка, якія ў перакладах апроч знешняй, эстэтычнай функцыі маюць перад сабой яшчэ і задачы раскрыцця ўнутранага патэнцыялу роднасных моў-сясцёр — украінскай і беларускай, падабенства і адрознасць якіх дапамагаюць знаходзіць суаўтару-перакладчыку (не пабаімся гэтага слова) новыя выразныя мастацкія сродкі.

Але ці можа мужчына дарэшты зразумець жачыну? Два светлы, «інь» і «янь», дзве, здавалася б, паралельныя лініі, якім не наканавана цалкам супасці. Тым не менш перакладчыку ўдалося «зазірнуць» у душу паэтэсы, крануцца патэмаў эмацыянальных струн, зразумець, адкуль з'яўляюцца вобразы, асацыяцыі і метафары, якімі насычаны вершы. Напрыклад, некалькі перакладаў здзейсніла Юлія Алейчанка — таксама шчырая сяброўка ўкраінскай літаратуры, якая актыўна наладжвае сувязі паміж літаратурамі краін-суседак (яна, дарэчы, напісала адну з прадмоў да кнігі). І трэба сказаць, што перакладчыкі аднолькава адказна паставіліся да сваёй задачы, і сцвярджаюць, што нехта лепш альбо глыбей адчуў аўтара, нельга.

Асобна хочацца адзначыць афармленне вокладкі, у якім выкарыстаны здымак фотамастачкі і паэтэсы з Івана-Франкоўска Мар'яны Сурмачэўскай. Узнёсла дзявочая постаць, якая лёгкай хадой аддаляецца ад каменных гмахаў паўсядзённасці ў ружовую смугу натхнення, бачыцца сімвалам Музы, што натхняе на пошукі і знаходкі паэтаў. Упэўнена крокачы да новых абсягаў, яна кліча за сабою генерацыю маладых творцаў, за якімі — будучыня літаратуры.

Прэзентацыя зборніка адбылася не так даўно ў сталічнай «Акадэміцы». Прычым сама аўтарка знайшла магчымаць прыехаць у Мінск, каб сустрэцца са сваімі прыхільнікамі. На імпрэзе прысутнічалі выдавец Зміцер Вішнёў, асоба перакладчыкі, іх сябры, аматары літаратуры, шматлікія зацікаўленыя.

Янка ЛАЙКОЎ

Смак і горыч салодкіх яблыкаў

Выбар пераследуе чалавека ад самага нараджэння. Не міфічны фатум ці рок праектуе будучае жыццё асобна ўзятага індывідуума — не, ён сам, бо мае права на выбар, кім быць, кім стаць і кім застацца. Менавіта гэтая тэма праходзіць чырвонай ніткай праз усе творы, змешчаныя ў калектыўным зборніку выдавецтва «Мастацкая літаратура» «Спатканне за горадам». Аўтары, чые творы ўвайшлі ў выданне, на ўласным досведзе спазналі моц і гаркату аднойчы зробленага ўчынку, бо стаялі перад ім неаднаразова: Вячаслаў Адамчык, Васіль Быкаў, Іван Мележ. Постаці, якія не патрабуюць лішніх тлумачэнняў.

Распачынае падарожжа да сябе, да разумення сутнасці рэчаў і філасофіі сумлення апавяданне Вячаслава Адамчыка «Салодкія яблыкі», у якім выбар паўстае сапраўдным полем, з нябачнымі мінамі роздумаў. І шкадавання, на жаль, запозненага, бо ўчынак галоўнага героя, няхай і яшчэ дзіцяці, прыводзіць да смерці бязвіннага чалавека. Дзеці, як вынікае з твора, не толькі кветкі жыцця, але ў чымсьці безадказныя і ненадзейныя стварэнні, якія не могуць прадбачыць наступствы таго, што яны робяць. Вядома, іх трагедыя і гвалт над імі выклікае ў дарослых абурэнне і нянавісць да крыўднікаў, але найчасцей дзеці вінаватыя ва ўсім самі, за рэдкім выключэннем. У дадзеным творы Папялішын Тонік здае паліцаям бацьку свайго сябра Арсеніка, баючыся пакарання за скрадзеныя яблыкі. Тонік мог прамаўчаць, калі паліцаі пыталіся — не катавалі, проста збіралі інфармацыю.

Душэўныя пакуты героя, яго хвароба — цана парушэння заповедзі Гасподняй: «Не ўкрадзі». Калі б Тонік не паквапіўся на салодкія яблыкі Мокуця, у яго не было б асабістай віны за смерць Мокуця. Яблыкі аказаліся надта горкія для героя. Але гэта быў яго выбар, свядомы, нягледзчы на тое, што аўтар апраўдвае Тоніка... Цікава, якім вырасце той Тонік, калі вырасце, бо можа і не выкараскацца з хваробы...

Яшчэ адно апавяданне, «Урок арыфметыкі», распаўвае пра рамантычную закаханасць школьніка ў сваю

«Сонечны зайчык» ды іншыя расповеды), дзякуючы «філасафізацыі» пісьма, не перашкодзіла аўтару шматгранна раскрыць характары галоўных герояў, арганічна паяднаць пачуццё і думку, надаць суб'ектыўную афарбоўку адлюстраванаму.

Працягваюць зададзеным зместам тэму творы Васіля Быкава, чья творчасць ад пачатку пабудаваная менавіта на выбары, на мяжы, на бездані чалавечай душы, на яе прыгажосці і агіднасці. Аповесць «Пакахай мяне, салдацік» распавядае пра апошні дзень Вялікай Айчыннай вайны ў аўстрыйскім мястэчку. Сюжэт яе і трагічны фінал падаюцца праз адлюстраванне пачуццяў Змітрака Барэйкі з Бешанковічаў да сваёй зямлячкі Франі. У біяграфіі маладога артылерыйскага лейтэнанта ёсць «плямы»: быў у харкаўскім акружэнні, на акупаванай тэрыторыі засталіся бацькі, якія былі партызанамі, але прапалі без вестак. Вакол Барэйкі, як груган, кружыць «заўжды жвавы» асабіст. Спатканні Змітрака з зямлячкай, што апынулася за мяжой, актывізавалі дзікую падзвоннасць палкавога асабіста. Аўтар дэманструе разбуральнае ўздзеянне вайны на далікатную жаночую псіхіку. Вайна калечыць, руйнуе жыццё, робіць няздольнымі на нармальнае існаванне. Жыццё Франі нібыта не можа развівацца па іншым сцэнарыі, з самага пачатку твора яна, як матыль, ляціць на святло з адзінай мэтай — сутыкнуцца са шклом. Быкаў дасканала праводзіць тэму безабароннасці жанчыны на вайне. У сітуацыі агульнага безуладдзя, безнадзейнасці маладая прывабная жанчына была фактычна сам-насам пакінутая са сваёй бядою. Нахобныя заліцанні і зняважлівае стаўленне да дзяўчат паказваюцца ў творы ганейнай нормай тагачаснага жыцця. Маючы за плячыма найсуровейшы досвед жаклівых гадоў, пісьменнік не мог дазволіць лёсам Франі і Змітра скласціся ўдала — ён абрывае жыццё дзяўчыны, каб прымусіць хлопца перажыць невыносны боль за выбар (бо ён мог яе выратаваць, але не ўратаваў), каб раз і назаўсёды замацаваць у свядомасці чытача думку аб разбуральнасці і недапушчальнасці вайны. Аўтар яскрава паказвае яго цяжкі псіхічны стан: «...Сядзеў так, глядзеў, аглядаў яе мёртвы тварык і не ведаў, што мне рабіць — плакаць ці, можа, крычаць? Дужа карцела выць і крычаць. Але хто мог пачуць мой крык, зразумець здзічэлы мой боль? Страшэнную несправядлівасць гэтай пагібелі? Вайны ці жыцця наогул...»

«Пра Айчынную вайну пісалі многія пісьменнікі, але толькі 4—5 непасрэдных удзельнікаў вайны, і перш за ўсё былых лейтэнантаў (Сіманаў, Бондараў, Бакланаў, Астафёў), напісалі самыя праўдзівыя, глыбокія кнігі пра апошнюю вайну. Васілю Быкаву ў гэтым спісе адно з першых месцаў. А для мяне асабіста ён першы. Быкаў і некалькі пісьменнікаў з яго пакалення пайшлі далей за тых, хто пісаў пра вайну да іх», — некалі адзначыў Пімен Панчанка. Апавяданне «Сваякі» ў нечым перагукаецца з апавяданнем В. Адамчыка «Салодкія яблыкі». Тэма выбару і наступстваў выбару ў абодвух навідавоку. Глыбінны псіхалагізм, уласцівы ўсім творам пісьменніка, лаканізм пісьма, гранічная рэалістычнасць узбуйняюць гэты адзінкавы эпізод вайны да агульнасімвалічнай высновы: вайна нішчыць усё жывое.

«Сцяна» — бадай, адзін з самых страшных твораў у беларускай літаратуры. Чалавек у турме. Мы не ведаем, кім ён быў і ёсць, за што яго пасадзілі, колькі яму тут быць. Вядома адно: ён хоча на волю і робіць усё маг-

чымае дзеля дасягнення мэты. Дзень за днём ён разбурае сцяну. Сцяну, за якой свабода, каханая, сябры, неба сонца. Паступова гэтую сцяну паміж героем і чытачом разбурае аўтар. Так, мы даведваемся, што арыштантаў — добры, сумленны чалавек, які проста аднойчы пайшоў «думаў, па справе іх святой барацьбы, да сябра, а там чакала яго самая чорная здрада». Ён не паспеў развітацца з каханай, якая чакала спаткання тым вечарам. Новая праца, новая мэта — разбурэнне сцяны — даюць яму спадзею на новае жыццё, выпраўленне памылак, на шчасце. Жаданне жыць, быць вольным, думаў, спраўдзіцца за сцяной. А што там?.. Новая сцяна. Лірычная трагедыя, у якой канфлікт героя з рэчаіснасцю дасягае псіхалагічнай напружанасці і экзистэнцыяльнай вострыні. Быкаўскія творы прасякнуты болем за чалавека, яго зламаны, скалечаны лёс і адначасова напоўнены пафасам асуджэння вайны.

«Страта», «Незагойная рана» і «Круты бераг ракі» дапаўняюць падборку апавяданняў В. Быкава ў зборніку, даказваючы, што вайна — гэта вар'яцтва і здзічэнне, гвалт і забойствы, тэрор і злачынствы, яна нясе вялікія страты і пакуты, адбірае самае дарагое — каханне і шчасце.

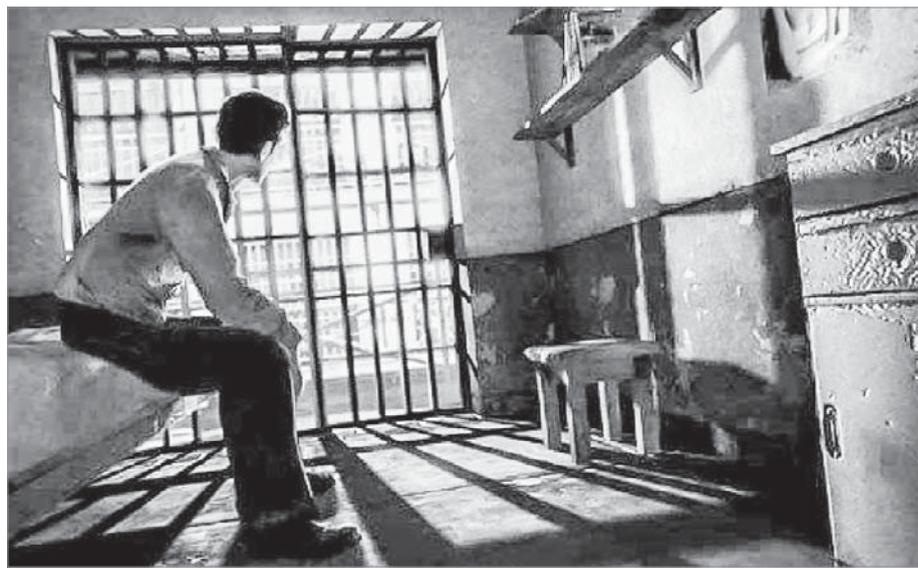
Івану Мележу вайна таксама не толькі снілася, ён служыў у Карпатах у горна-артылерыйскім палку. Пра адзін эпізод з вайсковага жыцця пісьменніка распавядае апавяданне «У гарах дажджы», дэкларуючы той факт, што сапраўдныя вялікія і гераічныя ўчынкі часцей за ўсё робяць ціхія людзі, зноў жа, паўстаючы сам-насам перад выбарам сумлення і годнасці. Па сюжэце разлілася, усхадзілася горная рэчка Стрый. Батарэя пераязджае ў іншае месца, а баец Халюта ўспамінае, што на другім беразе па яго віне застаўся конь, прывязаны да дрэва. Сціплы, неразваротлівы баец Макоўчык, які, акрамя ўсяго, яшчэ і дрэнна плавае, перабіраецца на супрацьлеглы бераг, адвязвае Арла, адольвае з ім раку і вяртаецца назад, да батарэі. Аказваецца, бывае і такі, «ціхі» гераізм, гераізм «негерояў». І, наадварот, героі напаказ, як старшы сяржант Запара, які зняважліва ставіцца да Макоўчыка, праяўляюць разгубленасць, панікуюць. Чаму так адбываецца? Аўтар не дае адказу, але само пытанне яго цікавіць і хвалюе, не адпускае ад сябе. У апавяданні «Канец размовы» нямецкі яфрэйтар прымушае старога машыніста весці нямецкі ваенны цягнік; нежаданне машыніста быць ані героем, ані здраднікам перададзена аўтарам з псіхалагічнай даставернасцю. Ён не мог быць героем. Ён адчуваў, што не здольны зрабіць нічога гераічнага, не здольны задушыць няпэўнасць, разгубленасць, якія прымушалі падпарадкоўвацца ненавіснаму гітлераўцу і весці эшалон наперакор свайму жаданню. Але ён не хацеў быць нягоднікам. Таму, апынуўшыся перад выбарам (ці не Гамлетаўскім?), гіне, каб застацца чалавекам.

Апавяданне «Спатканне за горадам», якое і дало назву кнізе, прасякнута імкненнем раскрыць складанасць чалавечых стасункаў. «Чаго ты варты, чалавек?» — такое пытанне адрасавана Леаніду Андрэевічу і Алі — удзельнікам драмы, якая разыгралася на старонках твора. Леанід Андрэевіч бессаромна хлусіць Алі, жонцы, аказваецца чалавекам двудушным і прымітыўным, не здольным на высокія пачуцці. Як чалавек павярхоўны, баіцца жыцця, не хоча «тлуміць галавы» яго складанымі, а часам і невясёлымі пытаннямі. «Ён, — дадае пісьменнік, — можа, і Алію любіў таму, што з ёй было лёгка і весела». Таму, даведаўшыся, што дзяўчына цяжарная, паводзіць сябе зусім не па-мужчынску. Апавяданне гэтае надзвычай актуальнае, уздымае балючыя на сёння пытанні.

Па-свойму цікавае апавяданне «Павел прыехаў», якое выразна перадае непаўторную атмасферу першых павяваўных гадоў. Аўтар уключае, паэтызуе працавітыя рукі савецкіх людзей, якія за параўнальна кароткі тэрмін аднаўляюць жыццё. Цяжасці ваенных гадоў адыходзілі ў мінулае, але іх месца займалі новыя клопаты. Галоўныя героі твораў «Памылка», «Здарэнне», «Адна», «Перад навальніцай» дапаўняюць хвалюючыя вобразы Мележаўскай прозы.

Не зусім зразумела, чаму ў зборніку змешчаны п'есы А. Дударова «Вечар» і «Чорная панна Нясвіжа». З гледзішча на канцэпцыю выдання гэта нібы лішнія дэталі, якія адцягваюць увагу ад найважнейшага. Зрэшты, на густ і смак... У любым выпадку кніга ўражвае сваім напаўненнем і сэнсамі, якія нясе ў сябе, бо ад самага нараджэння мы ўсе стаім перад выбарам «салодкіх яблыкаў» і «спаткання за горадам».

Мікола АДАМ

настаўніцу, якая адна вылучаецца заўсёднай прыгажосцю і далікатнасцю. Мечык толькі дзеля яе ўвагі гатовы парашаць усе задачы і марыць быць яе сынам, каб жыць разам з ёю і слухацца яе ва ўсім... Але ў яе ўжо ёсць сын. І ёсць муж. Зрэшты, першая закаханасць даруе кожны хіб прадмету сваёй увагі, аднак і часта расчароўвае, бо зазвычай яна неўзаемная. Мечык мог бы сказаць настаўніцы пра свае пачуцці, але не сказаў, «бо мы заўсёды мала добрага гаворым другім, баючыся чужое радасці, і, мусіць, гэтак трацім сваю». Творы В. Адамчыка адметныя філасофска-аналітычным пісьмом, на дзіва глыбокім роздумам, непасрэдным сузіраннем прадметаў і з'яў, спалучаным з абстрактным мысленнем, з філасофскай ацэнкай рэчаіснасці. Пісьменнік раскрывае глыбінны змест таго, што апынулася ў полі яго зроку, імкнецца да лірыка-філасофскага асэнсавання свету і працэсаў, што адбываюцца ў яго ўласнай душы. Абмежаванасць формы малага жанру («Дзікі голуб», «Маці»,

У пошуках эксклюзіву

Якімі формамі прэзентацыі плануе захапіць «Восеньскі салон» і ці можа знакамiты праект перайсці ў фармат біенале

— Аляксандр, як з кожным годам мяняецца «Восеньскі салон»? Ці ёсць у арганізатараў разуменне шляху, па якім трэба рухацца наперад?

— Ужо цяпер «Восеньскі салон» — гэта праект, які адбыўся і склаўся. Эксперыменты, што мы праводзілі з фарматам раней, сёння наўрад ці актуальныя. Праект трэба развіваць такім, якім ён склаўся. У нас ёсць разуменне, што ўзроставае цэнз працуе на цікавасць аўдыторыі і аднаўляльнасць кантэнту. Раней баяліся, што не будзе дастаткова якасных новых работ для правядзення такой маштабнай выстаўкі кожны год, але пакуль «Восеньскі салон» працягвае напаўняцца цікавым зместам.

Гэта выстаўка-продаж. Такі фармат працуе. Ён звязаны з фінансава-эканамічнай сітуацыяй краіны, але статус праекта як выстаўкі-продажу і кірмашу-продажу таксама дае плён. Гэта дазваляе казаць пра дынаміку продажаў. «Восеньскі салон» — праект, які досыць заўважна актывізуе продаж не толькі ў межах праекта, але і робіць гэта пэўным шлейфам пасля ўсіх падзей. Часам пакупніку трэба падумаць, прааналізаваць работу, і толькі праз нейкі час ён прыходзіць да аўтара.

Таму мы гаворым пра тое, што праект знаходзіцца ў такім узросце і цыкле, калі трэба ўдасканальваць працэсы, а не мяняць іх. Па фармаце адкрываем «Восеньскі салон» такім, які ён быў на працягу чатырох гадоў. У папярэднія гады мы вельмі пастараліся, каб сёння гэтак мерапрыемства было знакавым.

— 5 гадоў — сур'ёзная дата, якая дэманструе, што праект моцны і мае патэнцыял. Ці няма ў вас боязі, што ў выніку традыцыйнасці выстаўку ўсё ж такі пачнуць успрымаць не як яркае свята, а як шараговую падзею?

— У цэлым пяць гадоў — добрая дата, але не такая вялікая. Сёлета мы шмат думалі над тым, каб зрабіць «Восеньскі салон» біенальным. Магчыма, так будзе некалі. Але пакуль прыйшлі да рашэння, што ў такім ракурсе праект павінен праходзіць кожны год. Па падрыхтоўцы і па маштабе ўсе салоны ў значнай ступені пераўзыходзяць нашы звычайныя выстаўкі, таму шараговай гэтая падзея не можа быць апрыёры.

Кожны год мяняецца склад журы. У працэсе адбору работ мы кожны раз сутыкаемся з новымі імёнамі. Больш за тысячу аўтараў паўдзельнічалі ў заявачай ратацыі. Стварылася база маладых беларускіх мастакоў, якія потым уключаюцца ў іншыя нашы праекты.

Нават падумаць аб умовах: рэдка беларуская выстаўка суправаджаецца каталогам, удзелам замежных членаў журы (напрыклад, сёлета ў складзе будзе прадстаўнік Кітая). Іншая справа — змест. Усё ж такі складана ствараць праект, у якім амаль няма абмежаванняў для беларускіх аўтараў. Іх толькі два: узрост да 40 гадоў і фізічная прастора твора. Часам узнікае і іншая праблема: з моцных, умоўна кажучы, 300 заявак мы не можам адабраць больш чым 150. Гэта абумоўлена нашай экспазіцыяй, таму журы даводзіцца не проста выбіраць, а праводзіць максімальны аналіз.

Працуем не толькі над экспазіцыяй, але і над прасоўваннем праекта, стварэннем каталога, запрашэннем аўтарытэтнага журы. Праект патрабуе часу і вялікіх намаганняў, а таксама новых імёнаў. У нас задзейнічаны ўсе каналы.

Я б не сказаў, што сёлета мы будзем святкаваць юбілей, але гэтым салонам пастараемся замацаваць тэндэнцыю творчай актыўнасці. Якраз для гэтага нам і патрэбны добры ўнутраны мастацкі кантэнт. Бывае, што адна і тая ж работа можа выстаўляцца на некалькіх выстаўках. У нас сітуацыя іншая: мастакі пастаўлены ва ўмовы, калі трэба падрыхтаваць новыя творы. Гэта і ёсць праверка на творчую актыўнасць. Ужо склаўся пэўны трэнд: мастакі загадзя рыхтуюцца да «Восеньскага салона» альбо «Art-Мінска». Важна, што праекты аўтараў прыцягваюць. Для іх гэта цікавыя творчыя пляцоўкі.

— Тым не менш шмат гадоў у беларускай мастацкай прасторы існаваў трэнд альбо заканамернасць «мастацтва дзеля мастацтва». Ці не баіцеся, што «Восеньскі салон» стане сінонімам слова «грошы» і мастакі ў межах выстаўкі пачнуць працаваць выключна для заробку?

— У кожнага мастака ёсць унутраная патрэба зарабляць сваёй творчасцю. І гэта правільна. Але калі мастак страчвае сябе, спрабуе «злавіць» трэнд, ён, як правіла, губляе і пакупнікоў. Ніхто не спрачаецца, што ў Беларусі не вельмі багаты рынак мастацтва, разрыў паміж намі і нават краінамі постсавецкай прасторы вялікі. Таму трэндаў пакуль не так шмат, аўтары нават прадбачыць іх не могуць.

Задача «Восеньскага салона» ў тым, каб пачынаць выбудоўваць не мастака пад пакупніка, а падводзіць максімальна шырокае кола патэнцыйных пакупнікоў для знаёмства з аўтарамі.

Асноўная мэта выстаўкі цяпер — пачынаць прывучаць беларускага пакупніка да сучаснага беларускага мастацтва. У мяне было так: многія людзі праз два гады, падумаўшы, прыходзілі набываць пэўны твор. Працэс уключэння глядача і разуменне, што карціна альбо арт-аб'ект не з'яўляецца марнаваннем грошай — сэнс нашай працы. Сёння мастацтва асацыіруецца з некалькімі паняццямі: інтэр'ер, інвестыцыі, падарунак. Але мы ж хочам паказаць, якім можа быць мастацтва, надаць яму больш сэнсу.

Часам у рабоце над праектам мы сутыкаемся з завышанымі чаканнямі прадаўца і не вельмі шырокімі магчымасцямі масавага пакупніка. Гэта разрыў, пры якім мы аб'ектыўна не можам сказаць, што продаж карціны — працэс часты. І мы ў рамках «Восеньскага салона» працуем над стабілізацыяй гэтай сістэмы. З аднаго боку, мастакі завышаюць стаўкі, спадзяючыся адным продажам кампенсаваць свае чаканні і затрачаны час, а з другога — патэнцыйнага пакупніка гэта адштурхоўвае. Таму працэс фінансава-біржавога дыялогу паміж пакупніком і мастаком адбываецца, але вельмі няпростымі крокамі.

Часам, здараецца, мастакі гатовы рабіць уступкі, а пакупнікі — плаціць даражэй. Але рэдка. У некаторых сітуацыях мы стараемся быць каардынатарамі гэтых здзелак: угаворваючы, тлумачычы, што трэба рабіць крокі на сустрэчу аднаму.

Улічваючы дынаміку апошніх 10 гадоў, калі ўкладваеш у пэўнага мастака вялікія сродкі, не заўсёды можна разлічваць на інвестыцыі. Мы стараемся знайсці гармонію і зрабіць «Восеньскі салон» розным: эстэтычна прымальным, прадавальным, адукацыйным. Пакуль цікава, пакуль атрымліваецца.

— Але ці можна ўсё ж такі казаць, што «Восеньскі салон» — гэта бізнес?

— Можна казаць пра грошы, але не пра бізнес. Усё ж такі для нас як арганізатараў важны складнік развіцця аўтараў тут і цяпер. Нам нецікава проста прадаваць — цікава прывабіць гэтага мастака. Вядома, хочацца развіваць культуру рынку, каб людзі да яе прывыкалі і разумелі. Але не хочацца выключна камерцыйных стратэгий. «Восеньскі салон» — гэта, безумоўна, гіпермаркетаўскі праект. Вядома, мы ўсёдня ў плане мастацтва, але вельмі старанна ў плане прадстаўлення ўсіх мастакоў у межах такой вялікай колькасці работ. Дарэчы, калі чалавек спрабуе прыстасавацца, то ён сябе толькі страчвае.

Мяне сёння радуе работа беларускіх галерыстаў. Рызыкуючы, яны не проста развіваюць або раскручваюць аўтараў, а займаюцца структурным падыходам у плане выканання мастакамі ўсіх функцый. Гэта можна ўбачыць у тым ліку ў межах «Восеньскага салона» на пэўных стэндах.

Наш праект не ставіць абавязковай задачы прадаць. А калі б была менавіта такая задача, я б адабраў 300 работ да 500 рублёў і 50 працэнтаў гэтай выстаўкі прадаў. Таму што цана — прыярытэтны фактар для пакупніка ў нашай рынкавай сітуацыі. А мы ж хочам аб'яднаць якасна, шматпланова, дарагое мастацтва і максімальна эфектыўна прадставіць яго шырокай аўдыторыі.

— Праект шмат крытыкуюць за змястоўнасць. Напрыклад, у мінулым годзе многіх глядачоў здзіўлялі нацюр-морт з бэзам і дзверы ад халадзільніка з магнітамі ў кантэксце арт-аб'екта. Але калі вы выстаўляеце такія арт-прадукты, значыць, гэты сегмент мастацтва камусьці цікавы? Раскажыце, ці ёсць у вас пэўны партрэт глядача? І які вызначыцца з выбарам мастацтва для сябе?

— Калі мы гаворым пра кінафестываль, не адрозніваем камедыю, драму, трылер. Таму што гэта фестываль. Чаму пачынаецца разбор жанраў у мастацтве? Мы вядзём гаворку не пра жанры, мы адбіраем пэўны зрэд прадстаўнікоў беларускага мастацтва, які рэкамендуем для пакупкі. А наступны аспект — фільтры, якія задае аўтар і пакупнік. Мы ўмоўна заяўляем: калі пытанне кошту, то даём магчымасць выбіраць; калі пытанне інтэр'ернае — то тут таксама выбар ёсць. Напрыклад, у нейкую прастору выдатна ўпішацца бэз, у іншую — шкло, крэатыўная інсталяцыя. «Восеньскі салон» у нейкім сэнсе раскрывае перад глядачом функцыі мастацтва.

Я пагаджуся з тым, што ўсё, што я бачу ў межах салона, не ўключыў бы ў сваю аўтарскую экспазіцыю. Але ў гэтым і сэнс: я не адзіная персана на гэтым свяце. Я таксама глядач. Не трэба адбіраць у чалавека магчымасць выбіраць і даваць яму толькі бэз ці толькі дзверы ад халадзільніка. Ёсць розныя меркаванні, і ўсе яны важныя. Дзякуй богу, што ў рамках праекта мы гэта разумеем. Кірмаш пыхлівасці не павінен засланяць лагічны сэнс мастацтва.

— Штогод вы не да канца адказваеце на пытанне, чаму імёны журы праекта не агучваюцца і па якой прычыне беларускія заслужаныя і народныя мастакі не прымаюць удзел у адборы работ для «Восеньскага салона». Адкрыце сакрэт, чаму арганізатары хаваюць імёны прадстаўнікоў журы?

— Прычына больш чым простая. Пакуль грамадства не заўсёды гатова прымаць адекватную і канструктыўную крытыку. Мы запрашаем вядомых і значных у мастацтве персон, але адкрываць іх не хочам і не будзем, каб не выклікаць хвалю негатыву або далейшых наступстваў.

У нашым журы няма мастакоў. Сёння ёсць супольнасць крытыкаў, галерыстаў, кіраўнікоў розных інстытуцый. У практыкуючых экспертаў часта адносна рынку мастацтва больш разумення, чым у масткоў. Мы выбудоўваем такую канцэпцыю, таму што людзі не павінны галасаваць за сябе, за сяброў, блізкіх. Галоўны аспект — прафесіяналізм.

Мы гаворым не пра тое, добрае гэта мастацтва ці не. Мы гаворым пра людзей, якія ўцягнутыя ў працэс працы на рынку мастацтва. Бо прафесія прадаваць і прафесія ствараць — абсалютна розныя. Больш за тое, у нас настолькі мастакамі дэвальваваная прафесія крытыка, што хочацца, каб хаця б у некаторых мерапрыемствах пазіцыя гэтых спецыялістаў, прычым прафесіяналаў, была пачутая.

Меркаванне народных і заслужаных мастакоў важнае, але ім ёсць, дзе яго праяўляць. Прычым Палац мастацтваў, Беларускі саюз мастакоў часта ў гэтых галейкіх цікавасцях меркаваннем па іншых праектах. У «Восеньскага салона» свая функцыя. У нас ёсць адзнака крытыкаў і экспертаў. Іх меркаванне важна і запатрабавана. Калі яно не задавальняе людзей, аўтараў, то ёсць жа і адзнака глядачоў, якія таксама выбіраюць пераможцаў. Мы вельмі дыпламатычна ставімся да любога фактару арганізацыі нашага праекта.

Вікторыя АСКЕРА

Пра што маўчаць аблокі?

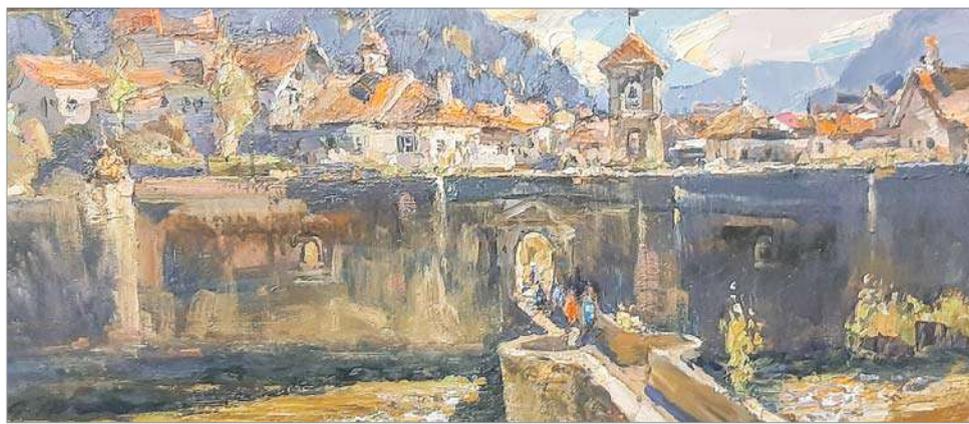
Новыя рысы сюжэтнасці ў работах Васіля Пешкуна

Беларускі мастак Васіль Пяшкун, вядомы як выдатны пейзажыст, чарговы раз уразіў беларускую публіку новымі, незвычайнымі для яго стылістыкі, творамі. На мінулым тыдні ў мінскай антыкварнай і мастацкай галерэі «Дар'ян» (вуліца Максіма Багдановіча, 11) адкрылася яго выстаўка MONTENEGRO. Прадстаўленыя работы былі напісаныя падчас замежнага пленэра.

Васіль Пяшкун працуе ў рэалістычнай манеры, але не ставіць перад сабой асноўнай мэтай дэталёва перанесці на палатно ўбачанае. Наадварот, ён імкнецца захаваць на палотнах нешта няўлоўнае — тое, пра што маўчаць аблокі альбо пра што шчабечуць птушкі і нашэптвае вецер.

— У пейзажах мне падабаецца быць праўдзівым, я магу штосьці адлюстроўваць дасканала, а штосьці выбудаваць у сувязі з фантазіямі ўражаннямі, — тлумачыць Васіль Пяшкун. — MONTENEGRO — якраз той выпадак, калі прыгажосць абудзіла ўва мне вялікую энергію. Я працаваў і атрымліваў задавальненне, а гэта найлепшае, што можа здарыцца з мастаком.

У работах Васіля Пешкуна амаль не сустрачаш знакамітых помнікаў архітэктуры альбо класічных відаў з паштовак. Часцей у яго творах — немудрагелісты сельскія пейзажы, сціплыя і непрыкметныя гарадскія вулачкі. Часам гэта можа паставіць гледача ў тупік: што ж такога цікавага знайшоў тут жывапісец? На прадстаўленай выстаўцы аўтар таксама гарманізуе прастору, у якой аказаўся, спрабуе выказацца прастай пластычнай мовай. Безумоўна, яго акцэнт на колеры не пераблытаеш з колерам іншых аўтараў. Толькі тут трэба падкрэсліць адназначна:

у дадзеным выпадку Пяшкун не падобны да сябе.

Праз маўклівы дыялог аўтар адчувае стан, настрой і глыбіню наваколя. Але майстар не ставіць мэты цалкам адлюстраваць убачанае, ён чапляецца за дэталі, ледзь улоўныя, але такія важныя. Мастацтвазнаўцы адзначаюць, што майстэрня Васіля Пешкуна не мае даху і сцен. Так і ёсць: адкрытыя прасторы для яго — магчымасць адпачыць маральна, духоўна, магчымасць раскрыцца.

— Кірунак, у якім працую, мне цікавы. Вядома, часам разважаю ці звяртаюся да іншага жанру. Але мне здаецца, што ў рэалістычным жывапісе я яшчэ не ўсё вычарпаў, таму ёсць куды расці. Паглядзіце на тую ж Чарнагорыю. Колькі візуальнай прыгажосці для развагі! Мне падабаецца ствараць такія рамантычныя творы. Жывапіс можна параўнаць з музыкай. Бо класічны кірунак музыкі заўсёды застаецца актуальным, запатрабаваным. Тая ж сітуацыя і ў мастацтве: колькі б ні з'яўлялася новых творчых плыняў, класічны малюнак працягвае быць цікавы. Апошнім часам шмат гавораць пра трэнды ў сучасным

мастацтве. Існуе меркаванне, што самы актуальны кірунак — абстракцыя. Але лічу, што класічны жывапіс таксама можна назваць сучасным. У ім гэтак жа можна гуляць фарбамі, даследаваць фактурнасць. Я ўпэўнены, што класіку нельга спісваць з рахункаў.

Самае цікавае, што Васіль Пяшкун працуе толькі з натуры, таму яго работы літаральна дыхаюць. Усе творы мастак стварае ў адзін дзень, лічачы, што візуальная вобразнасць існуе як факт: назаўтра можа быць іншае надвор'е, іншы пейзаж. Разглядаючы карціны Васіля Пешкуна, мы здзіўняем дзіўнае падарожжа не толькі геаграфічна, але і ўнутр сябе, што дорыць адчуванне дзіўнай непарыўнай сувязі чалавека і прыроды, знешняй і ўнутранай гармоніі.

У арт-грамадстве Васіля Пешкуна называюць прадаўжальнікам рэалістычных традыцый у беларускім жывапісе. Яго работы знаходзяцца ў музеі сучаснага рускага мастацтва ў Джэрсі-Сіці (ЗША), беларускай амбасадзе ў Будапешце, прыватных калекцыях у Беларусі, Расіі, ЗША, Ізраіля, Японіі, Італіі, Францыі.

Вікторыя АСКЕРА

МОСТ ПАМІЖ МІНУЛЫМ І БУДУЧЫНЯЙ

У Беларускім цэнтры духоўнага адраджэння павіншавалі работнікаў культуры з прафесійным святам

Нацыянальная культура для кожнага з нас — магчымасць эстэтычнага развіцця і сумленнага, высакароднага ўспрымання свету. Культура аб'ядноўвае пакаленні, нацыю, выхоўвае асобу. Кожны дзень работнікі гэтай сферы шмат працуюць над тым, каб спадчына папаўнялася каштоўнасцямі, а сучасныя дасягненні галіны былі вядомыя шырокай аўдыторыі. 13 кастрычніка Беларусь адсвяткавала Дзень работнікаў культуры. Прадстаўнікі розных устаноў і арганізацый атрымалі падзякі і ганаровыя граматы.

Найлепшых прадстаўнікоў з усіх рэгіёнаў Беларусі ўшаноўвалі ў сталіцы. Узнагародамі адзначана бескарыслівая праца як заслужаных прафесіяналаў, так і маладых твораў. Асабліваю падзяку міністр культуры Рэспублікі Беларусь Юрый Бондар выказаў за цырымонію адкрыцця і закрыцця II Еўрапейскіх гульняў.

— Вельмі важна захаваць тое багацце, якое дасталася ад папярэдніх пакаленняў беларусаў, таму што не проста так кажуць, што культура — гэта своеасаблівы мост паміж мінулым і будучыняй, — адзначыў Юрый Бондар. — Мы захоўваем гэтыя дасягненні, прымянаем іх. На нас — вялікая адказнасць за тое, каб беларусы захавалі сваю ідэнтычнасць у свеце, які імкліва мяняецца, у якім сціраюцца межы. Для работнікаў сферы няма больш важнай задачы, чым захаванне і трансляцыя культурных дасягненняў, выхаванне падрастаючага пакалення на высокіх ідэалах нацыянальнай культуры. Сёння гэта набывае асаблівае гучанне, таму што мы сталі сведкамі супрацьстаяння таго, што называецца сучасным мастацтвам у любых праявах, і тых ідэалаў, якім мы служым. Наша краіна ганарыцца сваёй багатай культурнай і гістарычнай спадчынай, імёнамі выдатных дзеячаў мастацтва, якія ўпісалі яркія старонкі ў летапіс сусветнай культуры.

Ушанаванне прадстаўнікоў творчых прафесій упершыню прайшло ў новай культурнай установе — Цэнтры духоўнага адраджэння. Белая зала прыняла каля 150 чалавек з усіх рэгіёнаў краіны: бібліятэкараў, музейшчыкаў, артыстаў, мастакоў і музыкаў, а таксама тых, хто займаецца падрыхтоўкай будучых прафесіяналаў.

Сфера культуры сёння развіваецца. Забяспечана стабільнае фінансаванне, добрая матэрыяльна-тэхнічная база і прафесійная сістэма падрыхтоўкі кадраў. На высокім мастацкім узроўні праходзяць маштабныя дзяржаўныя мерапрыемствы. І гэта сведчыць пра рух наперад. Дарэчы, у краіне па даручэнні Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь зараз вядзецца праектаванне новага будынка Нацыянальнага гістарычнага музея Беларусі, у архітэктурна-мастацкім вырашэнні якога знойдуць адлюстраванне ўсе сучасныя музейныя тэхналогіі, што прымяняюцца ў свеце. Канцэпцыя абмяркоўвалася экспертнай супольнасцю, у тым ліку кансультаваліся з міжнароднымі спецыялістамі. Юрый Бондар упэўнены, што гэта будзе сучасны прагрэсіўны музей, які прыцягне свайго наведвальніка і прадаманструе розныя аспекты нацыянальнай культуры беларускім і замежным гледачам.

Вікторыя АСКЕРА

Вікторыя АСКЕРА

КАЗКАТЭРАПІЯ

праз творчы свет Ганны Сілівончык

Мастацтва можа мець абсалютна розны характар. Часам нават выратавальны. Вядомая мастачка Ганна Сілівончык у сваім новым праекце «Faire Tales», які адкрыўся ў медыцынскім цэнтры «Тамаграфія», дэманструе гледачам, што добрае мастацтва мае сілу і энергію.

Праект мастачкі прымеркаваны да першай гадавіны цэнтры. У светлых калідорах медыцынскай установы яго наведвальнікі змогуць не толькі прааналізаваць свае праблемы, але і далучыцца да сузірання багатага фантастычнага свету твораў Ганны Сілівончык, паглыбіцца ў яго чараўніцтва, прасачыць за выгібамі і трансфармацыямі розных персанажаў.

Ганна Сілівончык, працуючы ў незвычайнай самабытным аўтарскім стылі, стварае асаблівы свет, уласную сістэму вобразаў і значэнняў, сваю прастору сакральнага. Немагчыма быць аб'якавым да яе герояў.

— Мне важна выказаць свае думкі, пачуцці, эмоцыі, перадаць уражанні ад рэчаіснасці ці нейкія разважанні. Калі камусьці падабаецца і чалавек адгукаецца, то для мяне гэта прыемны бонус, — тлумачыць Ганна Сілівончык. — Усіх нас кранаюць адны і тыя ж рэчы. Усе мы расчульваемся, калі бачым маленькае дзіця ці калі абдымаюцца пажылыя людзі. Я стараюся адлюстраваць у жывапісе менавіта дабро. І людзі, якія любяць жыццё, цэняць дабрыву, адгукаюцца на яго.

Калі ўсе творы мастачкі паставіць у адзін шэраг, з'яўляецца адчуванне, што бачыш вялікую і захапляльную гісторыю

дзякуючы прафесіяналізму лекараў і таленту мастачкі, пацыенты змогуць настроіцца на пазітыў і палепшыць свой настрой, а такім чынам — і стан здароўя.

Ганну Сілівончык сёння па праве называюць адной з самых яркіх асоб у асяроддзі маладых беларускіх мастакоў. Яна, безумоўна, валодае сваім аўтарскім стылем. Яе творчасць нават з адсылкамі да фальклору, народнага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва заўсёды застаецца сучаснай і ўздымае актуальныя тэмы чалавечага быцця.

Вікторыя АСКЕРА

Замаруджанасць

Галоўныя аспекты развіцця спектакля «М.»

На сцэне культурнага хаба ОК16 прэзентавалі «М» — спектакль/паэзія/інсталяцыя паводле паэтычнага зборніка Вальжыны Морт «Эпідэмія ружаў». Паставіў яго Мікіта Ільчынч — беларус, рэжысёр і драматург, выпускнік Расійскай акадэміі тэатральнага мастацтва ГІТІС (2019). Куратаркай праекта, якую з поўным правам можна назваць суаўтаркай рэжысёра, стала Анастасія Васілевіч — кіраўнік Цэнтра беларускай драматургіі (ЦБД). Агульная праца з тэкстам, на рэпетыцыйных робіць непарыўным уплыў абодвух на трохжанравы «М.».

«М.» ствараўся падчас летняй рэзідэнцыі ОК16 у 2018 годзе. Гэты праект працягнуўся ў тэатры-майстэрні на той жа пляцоўцы. Мы можам шчыра парадавацца, што з'явілася новая платформа, якая ладзіць лабараторыі, сочыць за працэсам стварэння і дапамагае не толькі заявіць праект, але і давесці яго да канца ў тым ці іншым выглядзе. Мы маем драматургічныя лабараторыі, чыткі і конкурс-фестываль сучаснай беларускай драматургіі «WriteBox. Сезон куратарства», што працуюць з маладымі людзьмі, якія прыходзяць у тэатральную сферу. І цяпер мы, здаецца, атрымалі пляцоўку, якая будзе дапамагаць маладым рэжысёрам давесці працу да фінальнай кропкі.

«М.» як трохжанравую работу — спектакль/паэзія/інсталяцыя — можна разглядаць з трох бакоў. Тут мы паглядзім на спектакль як на мастацкую рухомую інсталяцыю, прадстаўленую тэатральнымі і паэтычнымі сродкамі, акцэнтуючы ўвагу на візуальных сродках. Можна спрачацца, адкуль і ў якіх месцах ідзе візуальная цытацыя іншых спектакляў у «М.» і ці ёсць яна наогул. Але для ўпісання «М.» у тэатральны кантэкст, хутчэй за ўсё, больш значна іншае: наша прастора, здаецца, адшукала, што бянтэжыць тое самае маладое пакаленне, якому толькі-толькі далі голас на пляцоўках. І менавіта пра гэтае агульнае месца маладых тэатральных дзеячаў — далей.

Тут неабходна згадаць «Усё нармальна»: і драматычны тэкст Улады Хмель, і спектакль Ганны Якаўлевай на сцэне Рэспубліканскага тэатра беларускай драматургіі (РТБД) напрыканцы мінулага тэатральнага сезона. Гэтае згаданне дазваляе ўбачыць у «М.» не цытацыю іншых сцэнаграфій і візуальных крыніц, а цытацыю агульнай паўсядзённасці — агульнага месца «бянтэжання». Калі гаварыць пра РТБД і ЦБД, то нельга не згадаць і Анастасію Васілевіч. І быццам гэта штучныя прыклады з адной супольнасці, таму не тое каб можна было казаць пра рэпрэзентатывнасць выбаркі, але, мабыць, гэта

першыя званочки, якія сведчаць, што мы набліжаемся да таго, каб убачыць агульныя кропкі сучаснага маладога тэатральнага пакалення: адчуванне замкнёнага кола ў прасторы і ў сямейных стасунках.

Як кажуць самі стваральнікі, у працы над «М.» першаснай была кніга Вальжыны Морт, з якой бралі блізкія абодвум суаўтарам сэнсы, пасля чаго выбудоўвалася ідэя спектакля: спіральныя паўторы жыцця з пакалення ў пакаленне. У асноўную лінію спектакля са шматлікіх ідэйных пластоў «Эпідэмія ружаў», па якіх можна было правесці сэнсавыя акцэнты, было абрана менавіта маруднае запаволенне лёсавае паўтарэнне.

Калі спыняцца на агульных прыкметах, то цікавыя жаночыя гісторыі — прыадкрыццё ўнікальнага жаночага досведу і станавленне жаночага (а не мужчынскага) як універсальнага, з якім можа асацыявацца сябе не толькі глядачка, але і глядач. І вялікую прастору для дыскусіі дае тое, што з гэтымі жаночымі гісторыямі працуюць мужчыны — рэжысёры і куратары.

Жаночая гісторыя атрымліваецца замкнёным колам, дзе герані перадаюць адна адной уласную траўму, забараняючы пераважыць кругаварот нездаровых стасункаў у сям'і. У «М.» сціраюцца межы паміж асобамі маці, бабулі і дачкі (Святлана Цімохіна, Кацярына Банькоўская, Наталя Бекетава), дзе, дзякуючы расцягнутай у лінію сцэнаграфіі, тры лёсы могуць чытацца як адзін — на розных этапах жыццёвай стужкі.

Асабліваць прасторы «М.» дазваляе стварыць інсталяцыю, дзе праз паэтычную і тэатральную часткі аўтары як куратары выстаўкі праводзяць глядача па чатырох мастацкіх пляцоўках з рухомымі дэталімі сцэнічнага дзеяства. Сцэнічная прастора гэтага *Blackbox* выцягнута ўздоўж глядацкай залы, робячы дзеянне быццам бы двухмерным, стужкавым. Узнікае ўражанне, што гісторыя заварочваецца ў кола і потым выпростаецца спіраллю, кожны віток якой дублюе папярэдні.

Сцэнаграфія складаецца з чатырох інсталяцый, дзе чаргуюцца блокі ўяўнага дзеяння, пацудовага, дзе мы глядзім на стан, на думкі, якія засюцца па-за рэалізмам (першы і трэці) і блокі фізічнага рэальнага дзеяння, якія стаяць на мяжы натуралізму (другі і чацвёрты). Замаруджанасць сцэнічнай гісторыі дасягаецца праз сцэнаграфію блокаў з пакоем асноўнага дзеяння і з могількамі, якія дублююць паўсядзённасць. Быццёвыя прадметы, перанесеныя ў сцэнічную прастору, ціснюць на глядача дысанансным спалучэннем з паэтычным тэкстам, дзе падкрэсліваецца вычварэнства прасторы, якая фарміруе асобу, што хоча выкараскацца з замкнёнага кола,

але, каб гэта зрабіць, трэба змяніць прастору. А прастора не можа змяніцца, бо не можа змяніцца асоба. І гэтак далей, гэтак далей, гэтак далей, дзе «далей» выводзіцца паэтычнымі рэфрэнамі.

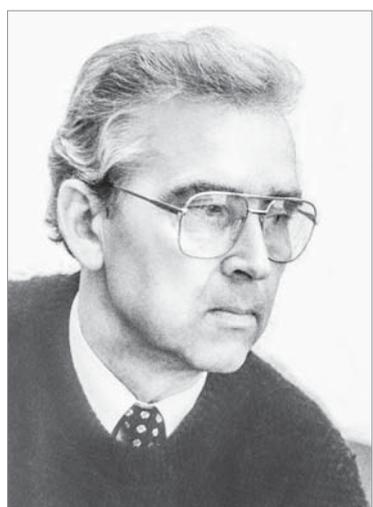
Пакой абстаўлены той самай мэбляй, якая застаецца ў спадчыну ад бабулі, каб стаяць дома ў 90-я. Потым яна застаецца ў спадчыну вам, каб стаяць дома цяпер. Мэбля сцірае межы часу, каб не даваць магчымасці дакладна сказаць, дзе вы ў часе — у месцы «зараз» ці не. З гэтай мэбляй сталее не адно пакаленне, для якога нічога не змяняецца, не змяняецца і пакой — як бясконцы рэфрэн часу, які паўтараецца столькі разоў і так шчыльна, што становіцца адзінай плыню, у якую няма куды ўціснуцца маркерам актуальнай і гнуткай сучаснасці. У нас застаецца толькі тая «сучаснасць», якую мы набываем у спадчыну, без магчымасці ствараць сваю. Плынь сучаснай пазачасавасці падтрымліваецца слоўнымі рэфрэнамі, якія запавольваюць дзеянне, прымушаюць яго быць марудным, месцамі на ўзроўні з «невynosна», каб глядач адчуў гэтую нясцерпнасць сцэнічнага пакоя. Сэнсава гэта можа працаваць як штуршок да таго, каб выбіць свайго глядача з невynosнай яму прасторы і прымусяць самому выпростацца з яе ў сваім паўсядзённым жыцці.

«М.» — гэта вельмі ціхая гісторыя без гучнасці на сцэне, дзе часам трэба напружыцца, каб пачуць шэпт. Але пасля спектакля ў мяне як у глядачкі застаецца ўражанне, што гэта было гучна, голасна. Хутчэй за ўсё, такі эффект дасягаецца праз акцёрскую працу і ўзровень экспрэсіі пластычнай лексікі (міждысцыплінарнае ўключэнне ў тканіну твора пластычнага тэатра), з якой працаваў Сяргей Паяркоў. Дадатковую частку экспрэсіі дае і відэашэраг — тб-праграма, якая з'яўляецца ў асноўнай тканіне дзеяння, і здымкі з бабулямі і гароднінай. Дзея чаго яны тут? Я чытаю іх як частку таго ж самага замкнёнага кола: нашыя бабулі — гэта мы.

«М.» можа стаць для глядачоў тым самым тэрапеўтычным спектаклем, дзе зала будзе рыдаць, пазнаючы свой досвед, і дзе зала будзе не разумець, што адбываецца, не маючы інструментаў у сваім досведзе, каб увайсці ў спектакль. «М.» — гэта першы штуршок новага тэатральнага сезона, які паказвае, што бянтэжыць тэатральную супольнасць 20+. Здаецца, мы знайшлі тое ўніверсальнае, што цяпер аб'ядноўвае маладое пакаленне рэжысёраў і драматургаў, прымушае гаварыць і агляе тое, што баліць.

Святлана КУРГАНОВА

Ён любіў сцэну

цыі гэты апантаны і ўлюбёны ў справу чалавек.

Бацькоў сваіх Мікалай Варвашэвіч не памятаў. Іх знішчылі немцы ў гады Другой сусветнай вайны. Сіроцкі лёс закінуў яго спачатку ў Целяханскі дзіцячы дом, а затым да цёткі ў Ленінград. Шмат яны тады зведзілі гора і бяды ў пасляваенным, разбураным горадзе на Няве. Але ўсе цяжкасці вытрымалі і перажылі.

У 1957 годзе беларускі юнак (нарадзіўся ў вёсцы Раздзялавічы Ганцавіцкага раёна) Мікалай Варвашэвіч паступае ў Ленінградскі інстытут тэатра, музыкі і кінематаграфіі. Ён любіў успамінаць гады вучобы, сваіх аднакурснікаў і выкладчыкаў. Відаць, вучоба пайшла юнаку на карысць і прадвызначыла яго далейшы лёс.

Пасля заканчэння інстытута маладога рэжысёра накіравалі на працу ў Калінінскі абласны тэатр (цяпер гэта горад Цвер). Першая яго самастойная пастаноўка — спектакль «На бойкім месцы» па п'есе А. Астроўскага. Пасля былі пастаўлены іншыя спектаклі па п'есах рускіх і савецкіх драматургаў.

Жывучы ў Калініне, Мікалай Варвашэвіч вельмі хацеў вярнуцца на Бацькаўшчыну. Але такой мажлівасці, на жаль, не было. І вось некалькі гадоў свайго аднакласніка Эдуарда Усачова, які працаваў тады ў Горацкай беларускай сельскагаспадарчай акадэміі. Ён прапануе Мікалаю Варвашэвічу прыехаць на Беларусь. З радасцю прапанова была прынята, і ў 1964 годзе наш зямляк працуе ўжо дырэктарам Дома культуры ў Горках Магілёўскай вобласці і адначасова ўзначальвае тэатральныя калектывы сельскагаспадарчай акадэміі.

На пачатку 1968 года Мікалай Фёдаравіч Варвашэвіч прыязджае ў горад над Шчарай і пачынае кіраваць Слоніміскім народным тэатрам. І тут яго першай самастойнай працай быў таксама спектакль «На бойкім месцы» А. Астроўскага. Памятаю, некалькі спытаўся ў яго наконтакт любімага спектакля. Ён задумліва і з нейкай настальгіяй адказаў: «Ты пытаеш, ці ёсць у мяне любімыя спектаклі, якія я часта ўспамінаю. Вядома ж ёсць. Гэта ў першую чаргу «На бойкім месцы» А. Астроўскага, «Барабаншчыца» А. Салынскага, першая пастаноўка «Паўлінкі» Янкі Купалы, «Танка» У. Галубка, «Сабака з залатым зубам» У. Савуліча... Ды дзе ж іх усё пералічыш».

Так, сапраўды, спектакляў у Слоніме рэжысёрам М. Варвашэвічам было пастаўлена шмат. Але больш за ўсё майстар сцэны звяртаўся да беларускай драматургіі. За заслугі перад тэатральным мастацтвам рэспублікі яму ў 1975 годзе было прысвоена званне заслужанага работніка культуры Беларусі.

Мікалай Варвашэвіч шмат працаваў. У яго было многа задумак, планаў, энергіі. Народны тэатр ён ператварыў у самастойную тэатральную студыю. А ў 1990 годзе на базе тэатра-студыі адкрылі прафесійны дзяржаўны беларускі драматычны тэатр. Шчыра кажучы, гэта быў беларускі тэатр Мікалая Варвашэвіча. Тэатр у асноўным працаваў на роднай мове. Ён шмат гастраліваў па Беларусі, а на прэм'ерах заўсёды былі аншлагі.

Мікалай Фёдаравіч Варвашэвіч стараўся сабраць у свой калектыв таленавітых людзей Слоніма, найперш тых, хто хоць трохі меў дачыненне да тэатральнага мастацтва, культуры, літаратуры. І людзі да

яго ішлі і ў яго вучыліся. Ён і мяне пастаянна клікаў да сябе, калі я працаваў у рэдакцыі газеты «Слоніміскі веснік». «У тэатры ты будзеш больш вальнейшы, у цябе будзе шмат часу пісаць тое, што ты хочаш», — казаў ён мне. І я паслухаў Мікалая Фёдаравіча і прышоў у тэатр на пасаду загадчыка літаратурнай часткі. І аб гэтым зусім не шкадую і не шкадаваў.

Мы часта з ім размаўлялі пра жыццё, пра тэатр і драматургію. Некалькі разоў ён мне сказаў: «Даўно мару ажыццявіць пастаноўку п'есы Лопэ дэ Вэга «Сабака на сене». Вельмі люблю гэты драматычны твор. Таксама хачу паставіць п'есу Шэкспіра «Рамэ і Джульета». Хачу паказаць сённяшняму глядачу, як па-сапраўднаму можна кахаць, якія чыстыя і светлыя пачуцці ёсць у чалавека. Праўда, ёсць і ў беларускай літаратуры добрыя драматычныя творы. Але гэта не такія ўсё ж глыбокія, як, напрыклад, п'есы Шэкспіра, Мальера. Прычынай, відаць, застаецца той савецкі час, калі творы пісаліся амаль па заказе. Таму шмат згублена. Але тое, што напісана Янкам Купалам, Уладзіславам Галубком, Вінцэнтам Дуніным-Марцінкевічам, — наш нацыянальны скарб. І да гэтага скарбу трэба нам часцей звяртацца. І мы гэта пастаянна будзем рабіць».

Але гэта была дробязь, бо больш за ўсё Мікалай Варвашэвіч любіў тэатр у Слоніме, ён ім жывіў і шанаваў свой калектыв, які яго ваважаў і цаніў.

Летам 2000 года Мікалай Фёдаравіч Варвашэвіч звольніўся з тэатра па стане здароўя. А восенню 2001 года яго не стала. Пахавалі Мікалая Варвашэвіча ў Свіслачы, на радзіме яго жонкі.

Сяргей ЧЫГРЫН

Праз прызму сумлення

Фестываль «Лістапад» адгукаецца на сусветныя праблемы

Мінскі міжнародны кінафестываль «Лістапад» — найбуйнейшы кінафорум, на які штогод у Беларусі збіраюцца вядомыя рэжысёры, акцёры, аматары мастацтва *сінема*. Падзея ў краіне доўгачаканая і інтрыгоўная: праграму кінафоруму доўга не абвешчалі. І толькі 10 кастрычніка глядачы змоглі даведацца, на якія кінастужкі можна набыць білеты. XXVI Мінскі міжнародны кінафестываль «Лістапад» пройдзе ў Мінску з 1 па 8 лістапада.

Праграма форуму багатая і ўнікальная. Секцыі ігравога і дакументальнага кіно прадстаўляюцца ў рамках асноўнага конкурсу і конкурсу маладога кіно, ладзіцца конкурс дзіцячага і юнацкага кіно «Лістападзік». Таксама арганізатары прапануюць шырокую праграму пазаконкурсных і рэтраспектыўных паказаў, сустрэчы, майстар-класы, выстаўкі і вернісажы.

У фестывалі з аптымістычным слоганам «Да радасці» будуць удзельнічаць 154 карціны з 50 краін свету. Упершыню пакажуць фільмы з Судана і Сенегала. Пляцоўкамі для «Лістапада» стануць кінатэатры «Цэнтральны», *Falcon Club Буцік Кіно*, *Silver Screen* у *Galileo*, «Піянер»,

бой уяўляем. Гэтыя работы краінаюць не толькі актуальнасцю, але і кінематаграфічнай мовай, формай выказвання. Нам вельмі хацелася б, каб такія фільмы сталі своеасаблівай галерэяй славы сучаснага кінамастацтва.

Асноўны конкурс ігравога кіно — не проста важная падзея альбо нагода прыйсці ў кіназалу, а магчымасць пазнаёміцца з якасным і глыбокім кіно. У Беларусі сёння, на жаль, кінаіндустрыя не так часта дазваляе атрымаць асалоду ад якасна выбудаваных стужак, але ж «Лістапад» — тая самая магчымасць зразумець трэнд кінаплыні.

Расказаць пра ўсе дванаццаць фільмаў асноўнай ігравой праграмы не зусім цікава і

псіхалагізм і меладраматычны надрыў.

Зразумела, што кінастужка «Бывай, сын мой» — не проста гісторыя пра жорсткую заканадаўчую сістэму ці адносіны паміж чалавекам і дзяржавай. Тут больш разваг пра асобны перыяд у межах велізарнай краіны, якая ўяўляе сабой спробу рэжысёра разабрацца ў пытанні «А чаму так?».

У 1990-я гады Ван Сяашуай быў піянерам незалежнага кітайскага кіно. Яго карціны чатыры разы ўдзельнічалі ў Канскім кінафестывалі, тройчы — на фестывалі ў Берліне, а таксама ў Венецыі і Сан-Себастыяне. Сёння рэжысёр уладальнік самых прэстыжных фестывальных трафеяў, яго прафесійны почырк уражвае глыбінным успрыманнем рэчаіснасці.

Адзін з найбольш дыскусійных фільмаў — «Злачынны чалавек» Дзмітрыя Мамуліі, значнай фігуры сучаснага кінематографа. Яго работа мае спасылкі на творчасць Фёдора Дастаеўскага. Кінарэжысёр прыедзе ў Мінск і асабіста прадставіць карціну.

Фільм хоць і зняты ў Капрадукцыі з Расіяй, але па духу — выключна грузінскі з адпаведным антуражам і каларытам. Здымкі карціны, якія доўжыліся тры гады, прайшлі на тэрыторыі рэспублікі, а акцёрскі склад — грузінскія, хай і ў большасці непрафесійныя, акцёры. Рэжысёр не меў патрэбы ў прафесійных акцёрах, яму патрэбен быў чалавек з пэўным жыццёвым досведам — унутраным надломом, які адбываўся на фарміраванні асобы. Менавіта такога чалавека ён і знайшоў.

«Злачынны чалавек» — маруднае, практычна медытатывнае кіно. Тое, што пачынаецца як нуарны дэтэктыў, паступова абрастае элементамі псіхалагічнай драмы. На працягу дзвюх гадзін Мамулія паказвае, як у яго героя паступова ўсяляецца цемра, прычым робіць гэта на ўзроўні паўнамёкаў, пакідаючы глядачу магчымасць самому вырашаць, што менавіта рухае яго ўнутранымі інтэнцыямі, няхай гэта будзе злы дух ці нейкае схаванае псіхічнае засмучэнне. Падобная свабода чытанняў дае сапраўдны палёт фантазіі.

Здаецца, што арганізатары выбралі гэты фільм нават не за добрыя водгукі, ужо атрыманыя прэміі, а менавіта з-за праўды, з якой жыве чалавек. Набываючы жыццёвы досвед, складана заставацца самім сабой, складаючы быць простым: усплываюць такія жорсткія ноткі амбіцый, самапахвалы, што позірк проста затуманьваецца. Нездарма ў загадкавых туманых ландшафтах чытаюцца адсылкі і да творчасці вялікіх кінематаграфістаў: Таркоўскага і Пазаліні.

На конкурсе будзе і адна з галоўных сенсацый апошняга Венецыянскага кінафестывалу —

Кадр з фільма «Удых-выдых».

фільм Валянціна Васяновіча з Украіны «Атлантыда». Гэта фільм-антыўтопія пра перамогу Украіны ў вайне з Расіяй. Дзеянне карціны адбываецца на Данбасе ў 2025 годзе. На экраны дэманструюць наступствы ваенных дзеянняў, якія зрабілі тэрыторыю непрыдатнай для жыцця. Да таго часу вялікая частка ўсходняй Украіны ператворыцца ў пустыню, адходы забрудзяць зямлю, затопленыя шахты атруцяць студні і рэкі.

Валянцін Васяновіч працаваў над фільмам як аўтар сцэнарыя, рэжысёр, апэратар і прадзюсар. У «Атлантыдзе» здымаліся валанцёры і ваенныя, якія прымалі ўдзел у баявых дзеяннях на ўсходзе Украіны. У галоўнай ролі зняўся Андрэй Рымарук, валанцёр фонду «Вярніся жывым», былы журналіст газеты «ФАКТЫ».

Сёння крытыкі задаюцца пытаннем «пра што фільм?». Пра наватарства ў кінематографіі, пра вырашэнне канфлікту альбо ўвогуле пра місію прадказання. Разважанні безмежныя. Але ёсць сэнс у адным: рэжысёр вынайшаў тую самую лінію, якая не дае магчымасці быць аднабоковым у сваіх думках.

Адразу пасля трыумфу ў Венецыі «Атлантыда» адправілася на фест у Таронта. Усеўкраінская прэм'ера фільма запланавана на лета 2020 года.

Яшчэ адна жамчужына сёлета кінафоруму «Лістапад» — грузіна-расійская карціна «Удых-выдых» (Дзіта Цынцадэ), прэм'ера якой адбылася на кінафестывалі ў Шанхаі. Крайняя гісторыя пра 43-гадовую жанчыну, якая вярнулася дамоў з турмы. Выйшаўшы на волю, Ірына пачынае жыццё з нуля і спрабуе заваяваць давер сям'і. Аднак сутыкнуўшыся з абьякавасцю і чэрствасцю свету, гераіня задаецца пытаннем: ці мае патрэбу яна ў тым грамадстве, у якое вярнулася?

Тут таксама тэма шырэйшая, чым заяўлена. Пытанне ў стэрэатыпах. Справа ў тым, што часта грамадства не дае чалавеку другі шанц. І гэта таксама пачатак канца. Галоўная праблема, якую закрануў рэжысёр, — чалавек, выкінуты грамадствам з-за таго, што ён проста не адпавядае яго асновам. Гэтая тэма вельмі блізкая многім. Але ж уздымаць яе чамусьці сорамна.

Галоўная гераіня актрыса Саломэ Дэмурыя з вялікай чужасцю і шчырасцю сыграла ў кінастужцы ролю жанчыны, якая становіцца чужой у сваёй сям'і. Фільм зняты ручноўнай камерай і пры натуральным асвятленні, што пераносіць глядача ў атмасферу дакументальнага кіно. Для стварэння эфекту прысутнасці кожны кадр зняты так, быццам злоўлены поглядам галоўнай гераіні. Аўтарам крайняй музыкі стаў Аляксей Селіверстаў. Для яго фільм — першы вялікі праект, дзе ён працаваў у цеснай звязцы з рэжысёрам.

Рэжысёр фільма Дзіта Цынцадэ тлумачыць, што «Удых-выдых» — гэта па-сапраўдному жорстка і бязлітасная гісторыя, дзе гераіні даводзіцца пераадолець цяжкі этап, мець сілы прыняць канчатковае рашэнне: да чаго імкнуцца і што рабіць далей. Але галоўнае, па яго меркаванні, — гэта надзея, якая ёсць у Ірыны, хай толькі ў інтуітыўнай форме, але ўсё ж такі рэальная і да канца не згубленая.

Яшчэ адна работа, што трапіла ў асноўны конкурс гульнінавога кіно, польская карціна рэжысёра Яна Комаса «Цела божае», якая ўражвае глыбокай драматургіяй.

Гэта гісторыя дваццацігадовага Даніэля, які падчас знаходжання ў калоніі для непаўналетніх перажывае духоўную трансфармацыю і марыць стаць святаром. Пасля ўмоўнага вызвалення хлопец пасябраваў са святаром невялікага прыхода. У адсутнасць святара Даніэль скарыстаўся нечаканай магчымасцю і пачаў выконваць яго абавязкі. Яго метады евангелізацыі выклікалі шмат спрэчак сярод жыхароў, але з часам вучэнні і харызма маладога героя выклікалі іншае стаўленне да яго ўчынкаў.

Фільм «Цела божае» якраз пазбаўлены меланхалічных асаблівасцей, у сваёй дынаміцы ён раскрывае агульнае ўспрыманне людзьмі іх рэлігіі, уласнай культуры.

Зараз ідзе вялікая падрыхтоўка ў кінатэатрах Мінска. Ужо 21 кастрычніка ў інтэрнеце і кассах кінатэатра «Масква» можна будзе набыць квітку на адкрыццё кінафестывалу. Продаж білетаў на астатнія паказы пачнецца пасля атрымання ад фестывальнай дырэкцыі раскладу сеансаў.

Вікторыя АСКЕРА

Кадр з фільма «Цела божае».

«Беларусь», Музей гісторыі беларускага кіно.

Конкурс ігравога кіно сёлета ўключае 12 карцін, дакументальнага — 13, «Маладосць на маршы» — 12. У праграме фільмаў для дзіцяй і юнацтва «Лістападзік», паказы якіх пройдуць з 2 па 5 лістапада, прадставяць 8 карцін. Конкурс нацыянальных кінашкол адбудзецца з 2 па 4 лістапада. За гэты час глядачы змогуць убачыць 22 стужкі.

— У асноўным конкурсе прадстаўлены фільмы краін былой камуністычнай прасторы, — расказаў дырэктар праграм ігравога кіно, конкурсу фільмаў для дзіцячай і юнацкай аўдыторыі «Лістападзік» Ігар Сукманаў. — Мы жывём у свеце, які змяняецца. Праблема, што хвалююць Кітай, Кубу, В'етнам, Польшчу, Румынію ці Грузію, становяцца часткай нашай агульнай прасторы. Жывучы ў эпоху змен, мы аб'яднанні агульнымі праблемамі быцця.

12 фільмаў, якія вы ўбачыце, — гэта карткі кінематаграфіі гэтых краін. Яны адлюстроўваюць болевыя кропкі грамадства і дазваляць нам лепш зразумець, у якім свеце мы жывём і што са-

трэба. Лепш усё ж паглядзець. Але ж выбраць з іх тыя, якія ўжо сёння выклікаюць спрэчкі і знаходзяцца ў цэнтры ўвагі прыхільнікаў «Лістапада», будзе карысна.

Так, карціна «Бывай, сын мой» (Ван Сяашуай, Кітай) дэталёва распавядае гісторыю адной сям'і, пачынаючы з 1970-х гадоў да нашага часу. Гэта сямейная драма, хроніка 30 гадоў ваганняў генеральнай лініі партыі, якая катком прайшла па жывых людзях, — наглядная ілюстрацыя таго, што інтарэсы асобнага грамадзяніна ніколі не будуць успрымацца як масавае запатрабаванне.

У фільме шмат перыпетый, уласцівых бразільскаму серыялу. Храналогія парушана: рэжысёр, у адрозненне ад сваіх герояў, не жадае забываць мінулае і пастаянна тасуе розныя перыяды жыцця. Часы мяняюцца, але боль, пакуты, неўладкаванасць і адчужэнне застаюцца. Для мацнейшага трагічнага эфекту Сяашуай распавядае асабістую гісторыю максімальна даступнай мовай рэалістычнага кіно: агульныя планы, сумныя погляды, складныя апавед, даходлівы

Скарбонка Спадчыны

Фірмовы стыль

Унікальны танец, які захавалі ў Мастоўскім раёне, згуртаваў некалькі пакаленняў вяскоўцаў

Беларускі народны танец фарміраваўся разам з усёй беларускай культурай. Праз рух беларусы паказвалі, як адчуваюць жыццё, дэманстравалі нацыянальны тэмперамент, перадавалі натхненне. Практычна любы беларускі рэгіён мае характэрныя асаблівасці танцавальнай традыцыі. Напрыклад, котчынская кадрыля да сённяшняга дня з'яўляецца брэндам Мастоўскага раёна.

Дынамічны танец пад скрыпку і баян сапраўды аб'ядноўвае! Спакон веку ў Мастоўскім раёне яго танцавалі на самых галоўных сельскіх урачыстасцях. Мясцовыя жыхары гэтую традыцыю захавалі. Праўда, цяпер часцей выконваюць кадрылю на вялікай сцэне — вынеслі на канцэртныя і фестывальныя пляцоўкі. І зараз праз танец перадаюцца уражанні ад жыцця, побыту, працы.

Больш за сорак гадоў кадрыля карыстаецца папулярнасцю ў жыхароў Мастоўскага раёна, бо яны дакладна ведаюць: фальклорны танец у выкананні майстроў — гэта мастацтва. У 1960 годзе кадрыля ўпершыню была выканана на хрэсьбінах у Марыі Калбасенкавай, якая тады была дырэктарам клуба. У 1969 годзе мясцовыя калектывы пачалі прымаць удзел у першых паказальных выступленнях фальклору. У раёне нельга знайсці ні аднаго старажыла, ногі якога не памятаюць гэты танец. І сёння ў вёсцы Котчына і суседніх Вялікіх Азёрах ледзь ці не кожны летні вечар збіраюцца аматары кадрылі. Назіраць за танцам — справа надзвычай прыемная: настолькі захапляльна, арыгінальна.

Толькі ўявіце: раней у ім было дваццаць чатыры элементы і доўжыўся ён больш за гадзіну. Але ў 1970 годзе, падчас абласнога агляду фальклору, мастаўчан папрасілі выступіць на тэлебачанні. Так народныя скокі скарацілі ўдвая. Унікальнасць фірмовага танца ў тым, што ён спалучае элементы як кругавой, так і лінейнай кадрылі. Гэта ўплывае на пабудову саміх фігур. Такім чынам, і пераходы ад адной групы танцавальных рухаў да другой некалькі іншыя, чым самыя распаўсюджаныя. Гэтая фішка і стала асаблівасцю рэгіёна.

Самае цікавае дзейства пачынаецца, калі котчынскую кадрылю танчаць на фэстах трыма складамі. Кожная пара-ўдзельніца па чарзе паўтарае рухі па прынцыпе «ўсё за ўсімі». Танцавальныя фігуры адасабляюцца адна ад адной музычнымі паўзамі: «Мышка», «Полька». Іх колькасць можа быць большай ці меншай у залежнасці ад фармату свята. Спачатку саліруе асноўны (дарослы) склад калектыву. Затым уступаюць старшакласнікі, а завяршаюць кадрылю самыя маленькія ўдзельнікі. Назіраць за дзеяй, здаецца, можна бясконца, а ногі самі рвуцца ў скокі.

Раней удзельнікі котчынскай кадрылі не прапускарлі рэпетыцыі: яны прыходзілі ў клуб заўсёды, бо тут былі рады кожнаму.

Каб цалкам узнавіць адмысловы танец, мясцовым культработнікам не хапае і тых самых касцюмаў, у якіх выконвалі котчынскую кадрылю. Справа па аднаўленні далёка не танная. Хаця навукоўцы даўно апісалі фірменныя рысы строю. Перш за ўсё гэта так званая саматканая спадніца (яе ў вёсцы завуць «зграбнай»). Яна вельмі цяжкая, бывае розных колераў, з нашытымі тасёмкамі, запрашаваная ў складкі. У кашулі прамы рукаў, сабраны на манжэту з арнамантам чорнага і чырвонага колеру, каўнер адкладны, скруглены. Абавязкова патрэбны гарсэт. Галаўны ўбор жанчыны — крамная хустка або каптур з круглымі вушкамі і шаўковымі стужкамі-завязкамі. Мужчынскі строй больш традыцыйны, але таксама з асаблівасцямі. Пояс павінен быць шырокі, з раслінна-геаметрычным арнамантам. Уздоўж — вузкія безузорныя рознакаляровыя палоскі цёмна-бэзавага, зялёнага, жоўтага колеру. Сярэдзіна пояса саткана ніткай толькі чырвонага колеру.

У сцэнічным варыянце котчынская кадрыля ёсць у рэпертуары ансамбля танца, музыкі і песні «Белыя росы» і народнага ансамбля беларускай песні «Гарадніца» Цэнтра культуры горада Гродна. Кадрылю «па-котчынскі», занесеную, згодна з пастановай Савета Міністраў ад 21 верасня 2010 года, у пералік нематэрыяльных культурных каштоўнасцяў Беларусі, у рэгіёне захоўваюць дынастыямі. Бо гэта тая спадчына, якая да гэтага часу перадаецца ад бабуль і дзядуль да мам і тат, унукаў і ўнучак. Танчаць і малады, і стары!

Вікторыя АСКЕРА

Выходзіць з 1932 года

ЛІМ Заснавальнікі: Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія: Таццяна Арлова, Аляксей Бадак, Дзяніс Барсукоў, Віктар Гардзеі

Уладзімір Гніламёдаў, Вольга Дадзіёмава, Жана Запартыка, Анатоль Казлоў, Анатоль Крэйдзіч, Віктар Кураш

Алесь Марціновіч, Вячаслаў Нікіфараў, Мікалай Чаргінец, Іван Чарота, Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі: Юрыдычны адрас: 220013, Мінск, вул. Хмяльніцкага, 10-а E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі: 220034, Мінск, вул. Захарова, 19 E-mail: lim_new@mail.ru Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны: галоўны рэдактар — 325-85-25 намеснік галоўнага рэдактара — 377-99-72

адказны сакратар — 377-99-72 аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98 аддзел прозы і паэзіі — 317-20-98 аддзел мастацтва — 377-99-72 бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах.

Падпісныя індэксы: 63856 — індывідуальны; 63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў; 638562 — ведамасны; 63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец: Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"». Дырэктар — галоўны рэдактар Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ Нумар падпісаны ў друк 17.10.2019 у 11.00 Ум. друк. арк. 3,72 Наклад — 953

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку» ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79. Індэкс 220013

Заказ — 3472 Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе, не вяртаюцца, і не рэцэнзуюцца. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў публікацыі.